

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1881.

23:e årgången

4:e häft.

Innehåll:

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

ORIGINALOMSLAG SAKNAS

16. Hemmets ord.

Af *Esaias Tegnér*.**Kärlek** (forts. från 3:dje häftet.)

Den försmädda kärleken har alltid varit utsatt för gyckel, äfven språket innehåller många vittnesbörd därom. Särskildt har man en mängd symboliska uttryck, som på ett gäckande sätt uttrycka afvisandet af en friare. Åtskilliga af dessa uttryck äro emellertid till sitt ursprung dunkla. Så det i danska folkspråket sedan minst tre århundraden förekommande *at give nogen en Hornske* (hornsked), så äfven spanjorernas *no peñarse para uno* »icke kamma sig för någon», hvilka båda uttryck naturligtvis syfta på folkliga sedvänjor. Likaså engelsmännens och amerikanernas uttryck för att »få korgen»: *to get the mittens*, hvilket man på fri hand kunde tolka så, att *the mittens* »muddarne» stode som en torftig motsats till den *hand* man eftersträfvade.

Engelsmännen säga äfven liksom vi *to get the basket* »få korgen», och motsvarande uttryck finnas hos danskar och tyskar. I detta fall är tydningen ej tvifvelaktig, fast den måste sökas långt bort i den djupaste medeltiden, ja till och med på sitt sätt för oss tillbaka ända till den klassiska fornålderns dagar.

I Messenii »sannfärdiga Tragœdia» *Blanka-Märeta* (uppförd 1614) finnas följande rader, hvilka beskrifva huru det går en älskare, som ej förstår att »läffla», d. v. s. föra kärleksglam:

Om han som Plato vore klook
håls han för [= af] jungfrur dock för took;
honom händer vist then sorgen,
han faller igenom korgen. (Akt V, scen I.)

Tidskrift för hemmet. 23:dje årg. 4:de häft.

Detta uttryck »falla igenom korgen» är ursprungligare än det nuvarande »få korgen». Det återfinnes också i den äldre tyska litteraturen, t. ex. hos Messenii dramatiska läromästare Jakob Ayrer.

Ett annat ställe, som tjenar till belysning af uttrycket, hafva vi i Lucidors förut omnämnda »Giljareqvaal» där det talas om »en *botn-lös korg*, som gilliare rädas mest».

Sin fulla tydning vinner ordet först i sammanhang med medeltidens Virgilius-saga. Denna har på ett synnerligen intressant sätt blifvit behandlad af italienaren Comparetti, hvars arbete äfven finnes i tysk öfversättning (Virgil im Mittelalter, Leipzig 1875). Det för oss här viktigaste italienska ordet *cesta* »korg» har dock i denna öfversättning ständigt blifvit oriktigt återgifvet med det visserligen till etymologien men ej till betydelsen motsvarande »kista».

Virgilius var medeltidens älsklingskald. Den i hans fjärde eklog innehållna målningen af en ny fridens ålder, som genom ett himlaburet barn och en jungfru skulle uppgå öfver jorden, tyddes som en profetia om Kristus. Skalden höjdes genom denna sång till rangen af en helig siare. Man insåg ej då, hvad man nu vet, att den kumeiska Sibylla, till hvilken Virgilius själf hänför sin profetia, hämtat sina ingifvelser från en alexandrinsk jude, och att de taflor Virgilius uppdrager hafva sin urbild och källa i profeten Jesaja's berömda elfte kapitel med dess skildring af en kommande gyllene tid, då »ulfvar skola bo tillsammans med lam».

Från att vara siare och spåman är steget ej långt till att blifva trollkarl. Det är denna senare roll som Virgilius i medeltidens sägner får spela. Den också i vårt land mycket spridda folkboken om »De sju vise mästare» innehåller i berättelsen om »Virgilii torn» ett exempel på denna medeltidens omgestaltning af romarskaldens karaktär.

I en bland de många legender, hvilka sagda tid vet att förtälja om Virgilius, måste emellertid den vise och mäktige

trollkarlen foga sig i att tjena blott som bakgrund för att så mycket mer framhäfva kvinnans allbesegrande illfundighet. Medeltiden, liksom orienten, älskade att genom mer eller mindre diktade legender ådagalägga att äfven den visaste och mäktigaste man kommer till korta inför kvinnans hersklystnad och slughet. Bakom den hyllning riddartiden hembar åt kvinnan låg, som dessa berättelser ofta visa, en djupt rotad missaktning och misstro mot henne.

»Själftva den starke Simson» — säger en fransk skald på 1300-talet — »själftva den rasande Herkules blefvo bragta i fördärfvet af en kvinna; genom en kvinna kom konung David på skam; genom en kvinna vardt trollkarlen Merlin satt i bur; genom en kvinna kom *Virgilius i korgen* i Rom och led där af mycken smälek. Korteligen: det gifves intet som ej en kvinna förmår åstadkomma —

«il n'est chose que femme ne consomme.»

Det Virgili äfventyr, på hvilket här anspelas, finnes på andra ställen utförligare omtaladt, t. ex. i en på många språk, till och med på isländska, öfversatt särskild folkbok från början af 1500-talet, om »Virgili underbara gärningar». Stockholms kgl. bibliotek eger äfven i handskrift en på isländska författad rimdikt om Virgili ifrågavarande äfventyr, hvilken nyligen blifvit utgifven af Kölbing.

Äfventyret är fullkomligen i Boccaccio's stil. I korthet sammanfattadt är dess förlopp följande:

Virgilius har förälskat sig i en förnäm romarinna. Hon är honom i början ogunstig, men lofvar den enträgne till slut ett hemligt möte. Virgilius insinner sig vid foten af det torn, hvarest hon har sin bostad; en korg nedsläppes, med hvilken han skall hissas upp till henne. Sedan Virgilius emellertid hunnit halfva vägen till fönstret, lämnas han af den svekfulla sköna åt sitt öde. I detta snöpliga läge får han stanna till

dess stadens innevånare hunnit samlas och sett huru deras mäktige trollkarl blifvit besegrad och gäckad — af en kvinna.

Enligt en annan version, till hvilken uttrycket »falla genom korgen» ansluter sig, synes korgen hafva varit så inrättad, att dess botten lossnade och den försmädde älskaren midt under sin himmelsfärd nedstörtade till jorden. I den nyssnämnda isländska rimvisan är icke ens tal om någon korg; Virgilius hissas där upp blott med hjälp af en lina (*linu-streingur*) och faller, då han nödgas släppa sitt fäste, ned till jorden bland *leir ok grjót* »ler och grus».

Att fallet till jorden icke aflopp utan sina olägenheter, visar det holländska uttrycket för »få en korg». Detta är *eene blaauwtje loopen*, eller fullständigare *eene blaauwe scheen loopen* »skaffa sig ett blått skenben», på tyska mera ordrätt återgifvet: *eine blaue Schiene erlaufen*.

Vi hafva ofvan anført ett par citat från svenska skaldar under 1600-talet, ur hvilka framgår att man då bättre än nu förstod anspelningen i ordet »korgen». Vi kunna ytterligare tillfoga ett, som ådagalägger att man vid denna tid ännu var medveten om att uttrycket anknöt sig till Virgiliussagan.

Det är hämtadt från Lars Vivallius, en poet som mest är känd genom den öfversättning från tysken Opitz' kärleksvisa »Väl then som vidt aff höga klippor», hvilken länge blifvit ansedd som originaldikt af Erik XIV. I ett stycke med titeln *Vivallii Vija* omtalar skalden åtskilliga exempel på underkufvade älskare: Herkules, som förmåddes att spinna bland kvinnor, Aristoteles, som fastän visast bland filosofer dock (enligt medeltidslegenden) tvangs att gå på fyra ben som ridhäst åt sin älskarinna — i den nyss omtalade isländska rimvisan öfverföres också detta drag på Virgilius — vidare konung Habor, som lät sig binda med Signilds hufvudhår, och patriarken Jakob, som i 14 år vallade får för Rachel. Vivallius vill för sin älskade göra allt hvad dessa gjort, ja, han vill, såsom det med ett

något äfventyrligt rim heter, för hennes skull till och med gärna

med Virgelio
hängia een long stund på it togh.

Under 17:de och 18:de århundradena, innan hänsyftningen i ordet »korgen» hunnit alldeles glömmas, hände det att den motsträfviga ungmön till en illa upptagen friare sände en verklig korg, med eller utan botten. Kanske är det ej blott ett figurligt talesätt som möter i Freses verser (1715):

Fast den konstiga mö och vänaste jungfru Thalia
Synes ha *korgen i hand*, till den [= hvilken, näml. mö] jag ärnade fria,
Skall ej lättliga det mitt uppsåts främjande skräma:
Hon tör låta sig än till annat sinne beqväma.

Om ock uttrycket »korgen», såsom dess historia visat oss, ursprungligen bildat sig hos de latinska folken, finnes det numera icke hos dem användt i samma mening som bland oss. Visserligen spelar än i dag *la corbeille* hos fransmännen en roll i fråga om stiftandet af äktenskap. Men denna »korg» inrymmer inga svartsjuka miner och »blå skenben»; den innehåller blott kvinliga smycken och prydnader, med hvilka en lycklig brudgum, som hunnit sin längtans mål, älskar att glädja sin brud. *La corbeille de mariage* kan öfversättas med »brudgumpresenter»; efter fransk sed sändas dessa ofta i en smakfullt utstyrd korg. Det är som om språket här ville försona hvad det på andra håll brutit mot ordet *korg*.

I en stor del af Sverge använder man om den förskjutne älskaren uttrycket *få skinn* eller *få kalfskinn* i alldeles samma mening som *få korgen*. Äfven detta uttryck kan man återfinna i den af filologerna hittills nästan alldeles försummade, men dock i språkligt hänseende synnerligen intressanta period af vår litteratur, som ligger mellan Gustaf Vasas och Karl XII:s bibelöfversättningar. Hos Lucidor förekommer uttrycket *få kalfskinn* flera gånger. Ännu oftare träffas det i

Chronanders studentkomedier *Surge* och *Bele-snack*, hvilka på 1640-talet uppfördes i Åbo. Det har tydligen vid denna tid varit ett mycket gängse talesätt. I dessa komedier står vid sidan däraf ännu ett likbetydande uttryck: *få en hvit hatt*. I den sistnämnda komedien (hvars titel betyder »friare-snack») låter t. ex. författaren den vanartige studenten Delitius säga till sin sedesamme medbroder Apollonius, med hvilken han täflar om en förnäm jungfrus hand:

»Ja hvad tror tu nu på, Apolloni, meenar tu at tu icke får hvijt hatt och kalffskins stöflor i dagh?»

Och en stund därefter, då bladet vändt sig, gengäldar honom den senare gäckeriet med följande ord:

»Här haiver tu {både korgen, kalffskinnet och hvijte hatten som tu mig lofyade. Korgen kant tu hämpta spåner och småsteenar uthi, kalffskinnet gör tu tigh ett par sköna frijarestöflar uthaff, hatten kan tu plocka nötter uthi.»

»Spånerna» och »småstenarne» äfvensom »nötterna» tillhörde uppenbarligen i den tidens språkbruk samma begreppskategori som den »långa näsan», hvilken nämnts i en föregående replik, och altså, äfven den, har mer än 200-åriga anor i vårt språk.

Vi tillägga om det i kärlekens historia så fatalt ingripande kalffskinnet följande lilla notis, som vi efter anvisning i G. v. Dübens »Lappland» hämtat ur en i Sverges Statskontor förvarad handskrift om Lapparnes lefnadssätt och seder af J. Elers; uppteckningen är från slutet af förra århundradet:

Erhåller böneman (som å friarens vägnar skall framställa hans ärende för brudens familj) genast afslag å giftermålspropositionen, får han ett *beredt kalffskinn* att friaren tillställa, såsom tecken att han denna gång fått korgen, såsom man säger.

Ordet är altså hos lapparne sak, talesättet en handgriplig verklighet.

Annu ett besynnerligt uttryck för »gifva korgen» må omnämnas. Det är det danska *at skære én Skak-hoser*, ordagrant: »skära sned-strumpor åt någon». Redan på Anders Sörensen Vedel's tid, alltså för 300 år sedan, fans detta ut-

tryck, såsom man ser af en i Molbechs danska medeltidsglossar från Vedels visbok anförd vers:

Her er en Jomfrue paa vort land,
 hun er sig saa bedel-vand.
 Sig selv veed hun at rømme og rose,
 Sine Beele skær hun saa mange Skackhose.*

Unglückshosen omtalas äfven af tyskarne. »Den som tager sig hustru», säger en kvinnofiendtlig författare på 1600-talet, »der zieht Unglückshosen an».

Om vi blicka tillbaka på den i det föregående hopförda brokiga samlingen af uttryck för å ena sidan kärlekens missmod, å andra sidan kärlekens missöde, så kunna vi ej värja oss för känslan af att dessa uttryck bilda två sidolöpande serier, och att dessa serier till slut liksom syfta mot samma utgångspunkt. Vi behöfva knappast mer än uppställa följande lilla parallell, slutsatserna göra sig själfva:

svartsjuka:	motgång i frieri:
(bära) <i>svarta</i> eller <i>gula strumpor</i>	<i>skak-hoser</i>
eller <i>sockor</i>	(få) <i>skinn</i> eller <i>kalf-</i>
(at være) <i>skind-syg.</i>	<i>skinn.</i>

Afståndet mellan *försmädd kärlek* och *svartsjuka* är ej så stort: båda begreppen höra till samma sfer och förhålla sig som slaget till svedan, orsaken till verkan. Det man *har fått*, det *har* man — därom vittnar bland annat åtskilliga språks egenhet att uttrycka begreppet *jag eger* med ett perfektum. Den som, i form af ett onådigt svar, mottagit den olyckliga kärlekens attribut, han har det också i behåll — i form af *svartsjuka*.

* Till förklaring af några uttryck i versen nämnes följande: *Bedel*, eller sammandraget *Beel*, *Bel*, motsvarar i betydelse och stam det nydanska *Bejler* »friare» (bedlare) och är samma ord som nyss mött oss i den svenska sammansättningen *Bele-snack*. Det sammanhänger naturligtvis med *bedja*. Adjektivet *vand* är stambeslägtadt och likbetydande med *vanskelig*. *Bedel-vand* uttryckes af gamla svenska författare med *be(d)legrann* »granntyckt på friare». *Rømme* är = *berömma*.

Till begreppet *benplagg af skinn* låta samtliga de nämnda uttrycken återföra sig, och att det är de än i dag stundom omtalade »friarestöflarne», som äro i fråga, sågo vi nyss en student från 1600-talet antyda. Om emellertid uttrycken nu tämligen mycket divergerat från den nämnda utgångspunkten, så bör detta ej särdeles förvåna oss. Vi böra taga i betraktande å ena sidan de vida landsträckor som ifrågavarande stöflar fått genomvandra, å andra sidan den långa tid under hvilken de blifvit nötta. Tillvaron af de engelska *yellow stockings* är ett tillräckligt vittnesbörd om att hithörande ord ej från början hafva sitt hemland i norden. Intet af dem kan i den skandinaviska literaturen följas bortom reformationstidehvarfvvet, först under 1600-talet visa de sig alla ungefär samtidigt vara här bofasta.

Ett uttryck som danskarnes »skinn-sjuk» är utan tvifvel påfallande. Det är dock ej underligare än det *hornsjuk* med hvilket Serenius (1734) öfversätter engelsmannens *jealous*.*

Få vi gå än längre i dessa måhända redan alt för äfventyrliga kombinationer? Böra vi tro att de *gula* eller *svarta strumporna* stå i något förhållande till de *blå skenbenen*?

Det är ej svårt att konstruera den felande mellanlänk, genom hvilken kedjan skulle sammansluta sig. Då skenbenen råka i olycka, är det i första hand strumporna som få sitta emellan. Vi behöfva väl ej påminna om att på den tid, till hvilken vi här böra försätta oss tillbaka, strumporna ej som nu voro ett underplagg: långbyxorna utanpå strumporna stamma från franska revolutionen och *sans-culotternas* tid; det senare ofta misstydda ordet betyder »de som ej hafva kortbyxor», och detta vill, märkligt nog, säga »de som hafva långbyxor». Långbyxmän voro då blott »blusmännen».

* Uttrycket *horn* i denna användning knyter sig äfven till Virgilius-sagan. Vi hafva dock ej anledning att här vidare inlåta oss på detta särskilda kapitel.

Då skenbenen vid fallet ur korgen blefvo »blå», är det — åtminstone om fallet, såsom den isländska rimmaren påstår, skedde i »ler och grus» — en viss sannolikhet för att jämväl benens omhöljen blefvo till färgen något fördunklade. Häraf kunde talet om de »svarta» strumporna hafva uppkommit. Omvänt torde engelsmännens ljusa »gula» strumpor kunna hafva sin förklaring i spefulla iakttagelser rörande de nya plagg som måst anläggas i stället för de genom fallet illa åtgångna. Var benbeklädnaden af nyberedt »kalfskinn», skulle åtminstone färgbestämningen ej vara alldeles opassande.

Förutsatt att de kombinationer, hvilka framstält sig som möjliga, ej äro blotta etymologiska hägringar, hvilka vid en längre hunnen gransknings dagsljus skingra sig, skulle altså hela den här behandlade kusliga terminologien hafva legat outvecklad gömd på botten af Virgili korg. Och det är underligt att tänka sig, att dylika mer eller mindre låga hvardagsuttryck, om vi följa dem till sina älsta historiska förutsättningar, ej ens stanna vid den store romarskalden, utan bakom honom ytterligare låta skymta bilden af en inspirerad grekisk sikerska och längst borta visa oss den höga gestalten af gamla testamentets störste profet.

Det franska uttrycket för »svartsjuka», *jalousie*, har som bekant äfven en annan betydelse, upptagen också hos oss. Vi nämna därmed efter fransmännens föredöme ett galler eller förhänge framför nedra delen af ett fönster. Stängslet är som svartsjukan: det vill ej unna den förbigående att kasta en blick in till den gömda skatten. Bilden är på sitt sätt djärf, men utan tvifvel är den pittoresk och träffande.

I en dansk ordbok (Primon's) från början af detta århundrade hafva vi funnit det franska lånordet *jaloux* återgifvet utom med *iversyg* och *misundelig* äfven med *aabrynesotig*. Till och med en infödd dansk torde, liksom författaren af dessa rader, behöfva leta några ögonblick i filologiens rustkammare in-

nan han finner det verktyg, med hvilket detta antagligen för tillfället nybildade uttrycks hemlighet låter lösa sig.

Påminner man sig emellertid ordet *rival* och den häfdvunna tydningen af detta uttryck, så är saken klar, om man ock äfven sedan måste fasthålla att det danska ordet är en tämligen barock bildning.

Ordet *rival*, det latinska *rivalis*, »medtäflare i kärlek», har från gammalt ansetts vara identiskt med ett af *rivus* »bäck» härleadt *rivalis* »boende vid en bäck». Två personer, hvilkas områden ligga vid samma vatten, kunna lätt råka i tvist om bruket af detta vatten för fiske, kvarndrift o. s. v. Så skulle, säger man, småningom begreppet »medtäflare», »rivaler» hafva utvecklats sig ur begreppet »strandbor». Med anslutning till denna uppfattning är af det danska *Aa-bryn* »åbrädd» bildadt *aabrynesot* som uttryck för »rivalitet», och däraf åter ett motsvarande adjektiv *aabrynesotig* »svartsjuk».

Nyssnämnda latinska etymologi har emellertid på sista tiden mött befogad gensägelse. Dels är betydelsen »medtäflare» hos det latinska *rivalis* mycket äldre än betydelsen »strandbo» — ett förhållande, som manar oss att se till, om ej ordet möjligen i den senare meningen skulle kunna vara en nybildning af *rivus*, utan sammanhang med det äldre likljudande ordet. Dels har latinet ett annat beslägtadt ord, *rivinus*, äfven med betydelsen »medtäflare», och ensamt med denna betydelse. Och detta *rivinus* sluter sig ändtligen så nära till det ryska *revnóvyi* »svartsjuk», att man svårigen kan undgå att här förmoda ett arf från de gemensamma ariska urfäderna — hvilka altså, äfven de, stundom plågats af svartsjukt grubbel. Härigenom vore då också hvarje sammanhang mellan *rival* och *rivus* afbrutet.

Den tyska öfversättningen af »rival», *Nebenbuhler*, härrör från en tid då den nedsättande betydelsen hos *Buhle* — än mera utpräglad i motsvarande lågtyska och svenska ord —

ännu ej var så framträdande. På snarlikt sätt hafva danskarne och holländarne bildat sina ganska lyckade uttryck för »rival»: de förstnämnde säga *medbejler*, de senare *medevrijer*. Båda orden betyda egentligen »medfriare».

Grekerna nämna en rival på ungefär samma sätt: *syn-erastes* »medälskare». Men jämte detta ord hafva de i samma betydelse ett annat till sin bildning skenbart fullkomligen motsatt, men dock ej mindre riktigt uttryck. De säga äfven »motälskare», *ant-erastes*. Samma sak kan ses från olika sidor, och kan därför äfven bära motsatta namn; *lifsstraff* är ju det samma som *dödsstraff*, *strida med* detsamma som *strida mot*.

Alt för länge hafva vi uppehållit oss vid uttryck som blott afse kärlekens vrängsida. För att, innan vi sluta denna uppsats, åter flytta oss tillbaka i den renare luft, som bättre passar för hemmets verld, vilja vi, anknyttande till det sist vidrörda grekiska ordet, omtala en liten grekisk kärleksmyt.

Kärleken — så förtälja forntidens skalder — var ännu blott ett ungt barn, men sin moders hela glädje. Och huru skulle den moder kunna vara annat än lycklig, som bar kärleksguden själf i sina armar? Än i dag är ju hvarje moder säll i öfvertygelsen att hennes barn är en liten kärleksgud.

Eros — vi veta att detta var gudens grekiska namn — var altså en hoppgifvande liten pilt, ständigt glad, ständigt hågad för muntra upptåg. Men tiden gick, och hur det nu var, började Afrodite misstänka att något måtte fattas hennes älskling. Med oro såg hon att gossens förut så friska växt började knyta sig, att allvarsamma skuggor visserligen i början mera sällan men efter hand allt oftare drogo öfver det glada barnansigtet, och att gossens krafter, långt från att tillväxa, i stället syntes stadda i aftyning.

Bekymrad sökte gudinnan hjälp hos den kloka fru Themis, och nu som alltid visste denna att gifva goda råd.

Eros fick, enligt hennes förslag, en lekkamrat. Det var icke här den elake byting om hvilken vi hört fru Lenngren berätta. Det var en helt annan, snäll liten gosse, som också själf förut gått ensam och ledts.

Med honom lekte snart Eros dagen om. De båda små trufdes så väl tillsammans. Väl kunde någon gång en liten fnurra komma på tråden dem emellan, men i sådana fall hade den gamla satsen att

»litet gnabb ibland
skadar aldrig grand
blott man älskar hvarann»

sin allra största tillämplighet. Tårarne torkades snart bort och allt var åter idel solsken.

Snart visade det sig att Eros förut bortvikande krafter återvände. Han frodades och växte mer än någonsin, och hans lille lekkamrat också — —

I den gamla berättelsen fattas ännu blott ett enda ord. Men detta ord är också det allra väsentligaste; det är just det ur hvilket hela sägnen framvuxit, som en blommande rosenbuske spirar upp ur ett oansenligt nyponfrö.

Ordet är lekkamratens namn. Han hette på grekernas tungomål *Anteros*.

Namnet är sammansatt af *anti* »emot» och *eros* »kärlek», men betyder naturligtvis här ingalunda, som man med tanke på *anterastes* kanske ville föreställa sig, ett mot kärleken fiendtligt väsen, utan tvärtom kärlekens bästa vän: »genkärleken». Myten vill i poetisk form säga, att kärleken för att rätt utveckla all sin inneboende lifskraft och fågning behöfver mötas af gensvar hos den älskade.

Vi kunna till den lilla berättelsen knyta en språklig anmärkning — den skall bli den sista i vår uppsats.

Den innehåller, denna berättelse, ett fall där vi lätt inse att människotanken delvis är bunden af ordets bojor.

En fransman, en italienare, en engelsman skulle ej kunna hafva skapat denna myt, deras språk skulle hafva förbjudit det. Hvarken franskan eller italienskan eller engelskan hafva något enkelt ord för »genkärlek». *Amour réciproque, mutuo amore, love in return* och dylika uttryck, med hvilka de nämnda språken hjälpa sig, framkalla icke för tanken så konkreta, till en verklig enhet sammangjutna föreställningar, att någon poet skulle kunna tänka på att däraf dana en person. Svenskan, som har det enkla ordet *genkärlek*, och tyskan, som säger *Gegenliebe*, medgifva uppenbarligen lättare denna personifikation. Men icke håller i dessa språk gestaltar sig personifikationen på ett så naturligt och osökt vis som i grekiskan, der *Anteros* redan i sin ordform bär samma karaktär af ett personligt namn som *Antenor, Antinoos, Antipater* och många andra.

Ett godt trä kan ej bära ond frukt, fikon kunna ej växa på tistelbuskar, heter det. Satsen har sin sanning i trädgården, den gäller ock för många människolifvets områden; men den gäller ej inom språkets rike. I ordboken se vi mycket ofta samma rot, ur hvilken uttrycken för det högsta och ädlaste i lifvet framvuxit, jämväl alstra benämningar för de styggaste ting.

Vi hafva i det föregående ofta gjort denna erfarenhet: då vi velat afhandla hemmets ord, hafva vi oförmärkt kommit att stundom vidlyftigt nog omtala uttryck, hvilka ingalunda förtjena att inrymmas under en så vacker rubrik. För språkforskaren hafva också visserligen de fula orden ej mindre intresse än de vackra, på samma sätt som botanisten i vissa fall har mera att lära af tistelns sårande taggar än af fikonträdet sväl-lande, smakliga frukt.

Och fastän vår lilla uppsats ej afsett att lämna en rent filologisk behandling af det ifrågavarande språkområdet, så

har den dock i så måtto haft ett filologiskt syfte, som den gärna önskat i sin mån verka för det, som ligger i själfva ordet *filologi*: kärlek till språk och till språkstudier.

Hemmets krets står i vissa fall de filologiska intressena närmare än den själf vanligen torde föreställa sig.

Ifrigare och läraktigare *filologie studiosi* finnas ej vid någon af världens mest vidtberömda högskolor än tvååringarne äro i den akademi, där rektorn och på samma gång professorn i *modersmålet* är en *moder*.

Och om hvarje sådan hemmets språkprofessor visste att alltid till sitt rätta värde uppskatta och i lämpliga händer nedlägga de filologiska rön, hon i all stillhet gör på sina små, skulle mängden boklärd filologs djupsinniga spekulationer öfver språkljudens, språkformernas och ordens upprinnelse eller utbildning komma till korta för den grundligare insigt i dessa frågor, hvilken hon förvärfvat — i barnkammaren.

Inom hvart och ett af de »tusen hem», vårt fosterland omsluter, står en verkstad, där man tyst och oförmärkt, men utan hvila, dag efter dag, timme efter timme, sysslar med tillyxandet af det virke, ur hvilket kommande slägtens språk skall byggas upp.

Må då hvarje hem göra sitt bästa att intet ondt och anfrätt timmer måtte komma in i denna framtidsbyggnad! Må våra hem mer och mer bli sådana, att den som en gång på framtidssvenska vill skriva om »hemmets ord», ej kan få tillfälle att bland dessa nämna annat än *goda ord*!

17. Något om qvinnofrågan i Tyskland och dess förkämpar.

Af *Esselde*.

II.

Louise Otto-Peters.

Louise Otto är en karaktär i ordets vackra betydelse, säger hennes biograf i *Deutsche Hausfrauen-Zeitung*, hvilkens framställning vi här delvis följa, och hon tillhör derjemte de mest framstående förkämparne för qvinnofrågan i Tyskland. Hon föddes d. 26 Mars 1819 i Meissen. Yngst af fyra systrar och svag till helsan blef hon moderns bortklemade älsklingsbarn. Fadern var en högt aktad jurist af gammalt skrot och korn, modern idealet för en tysk*mor och husmor på den tiden, hvars högsta sträfvan var att dana sitt hem till ett lyckans och humanitetens tempel. Under dessa lyckliga förhållanden uppväxte Louise och erhöll redan som spääd genom sina äldre systrar intryck och intressen, hvilka vanligen ej tillhöra barndomen. Schillers idealer voro henne förtroliga från det hon lärt att läsa, och mången gång inneslöt barnet i sin aftonbön en from önskan att Gud ville göra henne till en annan Johanna af Orléans. I skolan utmärkte hon sig för sina skriftliga uppsatser. Hur hon på samma gång fick en praktisk huslig uppfostran enligt tidens sed, framgår af den ypperliga teckning hon gifvit af sitt barndomshem och sin moder i sitt på en gång kulturhistoriska och framtiden utspanande verk: »Frauenleben im Deutschen Reiche». Vi vilja derur anföra något af det mest betecknande.

»I våra mödrars och mormödrars hushåll», säger hon, »gestaltade sig allt på ett annat sätt än i våra. Alla lifsmedel tillreddes hemma i förråd och fordrade nästan mera omsorg att förvara än att tillreda. Tvätt, bak och ljus-stöpning, allt skedde i huset. — Äfven gästfriheten yttrade sig då i andra former. Allt gick visserligen enklare till, men man såg då sin vänkrets hemma hos sig, icke som nu hos restauranten. Ett gästfritt hem stod öppet när som helst och man bjöd »hvad huset förmådde». Man kom icke tillsammans för etikettens eller matens skull, utan för att hafva roligt. — Dessutom emottogos gäster icke blott för dagen eller qvällen, utan på veckor, ja, månader. Resorna voro dyra, och när anförvandter från aflägsnare orter besökte hvarandra, tog man god tid på sig. Damer kunde svårligen bekväma sig att taga in på värdshus, utan slogo sig ned hos bekanta familjer, och studenterna drogo enl. ordspråket ut på »slägt-vägen» till fots, för att tillbringa ferierna billigt. Alltså felades sällan besökande i ett hus, som var känt för gästfrihet. — — I mitt föräldrahem i Meissen, ett stort 2-vånings hörnhus, bestod hushållet af 9 personer förutom gäster, hvilka nästan aldrig saknades. I bottenvåningen fanns ett särskildt »studentrum», som sällan stod tomt, och esomoftast inrymdes i »flickornas rum» en kusin eller nièce, som ville fullkomna sina talenter eller roa sig i staden. Derjemte stod särskilda gästrum redo för äldre vänner eller anhöriga, som ville helsa på.

Naturligtvis ökade det betydligt arbetet i hushållet; men också lades alla qvinliga händer till verket, och som husmodern i allt gick främst, skedde det med lif och lust. Från tidigaste morgonen var hon i verksamhet och derjemte alltid beredd att mottaga korta förmiddagsbesök eller middags- och aftongäster. — Jag bäpnar ännu när jag tänker på massan af förråd i källare och visthus, hvilka alla skulle beredas, insamlas, förvaras, underhållas och efterses. Men som sagdt underlättades allt detta oerhörda arbete, enligt husmoderns exempel, af godt lynne och munterhet. Det betraktades rent af som ett nöje att svepa in sig i varma kläder och sätta sig i källaren eller visthuset att, under lustigt skratt och flickprat sköta nödiga sysslor; man öfverraskade hvarandra med öfverloppsgärningar, man förflyttade sig i ord och tankar till poesiens och sagans lockande rynder, man svärmade med Schiller och Jean Paul, allt under det händerna rensade kål eller stoppade korf. Gällde det att bereda frukt eller grönsaker m. m. till inläggning, så skedde det i hvardagsrummet under det man turvis läste högt tyska och engelska romanförfattare, Walter Scott, Bulwer, Caroline Pichler, Henriette Hanke, Rellstab m. fl. Så ock vid de samfälda systunderna — och det fans mycket att sy för ett sådant hushåll, och inga maskiner att hjelpa till».

Den lifliga teckningen af husets inredning och sättet att gå tillväga vid städning och rengöring, så ock vid byk

och strykning — allt skräcktider för husets herrar — måste här förbigås. Icke heller de stora bakdagarne och anordningarne i det särskilda »tårtrummet» m. m. kunna vi upptaga, utan tillägga att den unga Louise med sin lifliga inbillningsgäfvor ofta förvandlade hithörande sysslor, än till antikens gästbudsberedelser, än till medeltidens tortyr eller sagotidens stordåd, och sålunda lefde ett slags dubbellif af egen art. Beskrifningen på sällskapsnöjen och förströelser öfverensstämmer med den skildring vi för några år sedan meddelade från Körners fädernehem. Vid sällskapsspektakel, slädpartier, vingårdsfester och trädgårdskonserter roade sig ungdomen efter slutadt arbete, dock ej med den jagande rastlöshet som i våra tider, och därför utan svårare följder för helsan. Med afseende på ungdomens intellektuella ståndpunkt anmärkes, »att man var då utan fråga *mindre vetenskapligt bildad*, men deremot *mycket mera beläst* än nu för tiden».

Enligt uppgifter i samma arbete var det George Sands romaner, och den riktning åt sinlighet och »köttets förgudning», som dessa framkallade inom det unga Tyskland, hvilka kastade Tysklands qvinnor hufvudstupa tillbaka in på den exklusiva huslighetens område, bal-lifvet och giftasjagten deri inberäknade.

Den unga Louise Otto var dock ej ämnad att blindt följa hopens föredöme. Redan 1830 då, efter julirevolutionen, Sachsen erhöll en konstitution, skref hon i all tysthet sitt första poem till firande af denna händelse, som framkallat fester i hela landet.

Den äldsta systemens död kastade den första skuggan öfver det hittills så lyckliga hemmet. Modern öfvervann aldrig sin sorg och dog fyra år senare; få månader derefter dog också fadern. Vid 17 år blifven fader- och moderlös, tog Louise, så väl af sorgen öfver sina kära, som af de förändrade lefnadsförhållanden, som följde på föräldrarnes bortgång, intryck, hvilka i ej ringa mån inverkade på hennes utveckling.

Oaktadt välmenta råd i motsatt syfte förblefvo de trenne systrarna tillsammans i eget hem, under vintern i staden, under sommarn i en vingård vid Elbens strand. Historiska, litterära, filosofiska och naturvetenskapliga studier upptogo deras tid. Då systrarna gifte sig och bortflyttade stannade Louise med en faster i det gamla hemmet, besluten att egna sig helt och hållet »åt *Muserna*», såsom det den tiden hette. Hon hade till och med en svår kamp att bestå i valet mellan dem och äktenskapet med en man, som hon varmt älskade. Ändtligen segrade dock kärleken, men brudens lycka var för henne af kort varaktighet. Hennes trolofvade, skald, och som sådan en hängifven lärjunge till Börne, sjuknade häftigt; Louise vårdade honom med outtröttlig ömhet, men stod snart sörjande vid hans bår. Hon var då, år 1841, blott 21 år gammal och greps så djupt af sin förlust att helsa och lefnadsmod sveko henne under långa år.

Enligt den affidnes önskan företog hon sig att samla sina diktförsök till utgifvande. Här mötte dock den vanliga svårigheten: dikterna funno ingen förläggare. Deremot förklarade sig en bokhandlare i Leipzig villig att utgifva en roman af hennes hand. Så utkom 1843 hennes förstlingsarbete: »*Ludwig, der Kellner*». Hon uppträdde häri mot föräldrade förhållanden och häfdvunna åsichter, samt manade till tro på en bättre framtid. I företalet säger hon: »*Och kommer ej våren i dag så kommer den dock snart — alla som hylla denna tro helsar jag som mina själsfränder*».

Boken bar spår af att vara ett förstlingsarbete, men väckte uppseende och klandrades eller berömdes inom de olika partierna för dagen. Härefter följde ännu ett par romaner, hvilka 1846 efterträdades af en berättelse kallad, »*Slott och fabrik*», med stoff hemtadt ur de rådande sociala missförhållandena, hvilka förf. personligen studerat i det sachsiska Erz-Gebirg.

Ehuru boken bekämpar kommunismen, blef den konfiskerad och först sedan flera ark omarbetats åter frigifven.

Året 1869, då den sociala frågan upprörde hela världen, blef denna roman, som med profetisk blick föreläst kommande tider, åter framsökt, utgafs i en andra upplaga och sedan i en tredje godtköpsupplaga för folket. Samma framgång hafva de båda romanerna: *Römisch und deutsch*, 1847, och *Cäcilie Telville* 1851, rönt, i det de för några år sedan omtryckts såsom skildringar lämpliga för tiden.

Kort innan året 1842 ingick utkomdikteykeln *Lieder eines deutschen Mädchens*, inspirerade, fosterländska qväden, hvilka en samtida författare kallade »ein Schwert in Rosen», och om hvilka en litteratur-historiker yttrat: »De voro frihetssånger för fäderneslandet och folket, fulla af värme och hänförelse, profetiska röster, som ljödo genom en lumpen tid och gäfvo uttryck åt folkets hemliga tankar».

Kom så Februarirevolutionen, öfverraskande för många, men icke för den tyska flickan, som förutsett den. Nu sjöng Louise frihetshymner, hvilka spriddes med en mängd tidsskrifter i vida kretsar; och ehuru, såsom hon sjelf sjöng, »hon var blott en qvinna i bojor», tog hon nu, likasom redan förut under pseudonymen Otto Stern, liflig del i dagens brinnande frågor; ja, hon grundade till och med sjelf 1848 en *Frauen-Zeitung* med följande ord till motto: »*Dem Reich der Freiheit werb' ich Bürgerinnen*» (medborgarinnor åt frihetens rike jag värfvar).

Då offentliggjordes äfven första gången hennes porträtt i tidningen »Fyrbåken», hvilken eljest endast upptog tidens framstående venstermän.

Då en komité för »arbetets organisation», såsom det den tiden hette, sammanträdde, riktade Louise till densamma, likasom till vederbörande minister, en adress, med yrkande att också qvinnoarbetet måtte komma i åtanke, och slöt med

dessa ord: »I skolen ej kunna på något för framtiden bestående sätt organisera männens arbete, om I ej på samma gång organiseren kvinnornas».

Ofvan nämnda *Frauen-Zeitung*, hvilken representerade dessa intressen, men äfven förde de tyska frihetsvännernas talan, blef af denna orsak efter ett par år tvingad att upphöra.

Under 1848 hade Louise Otto kommit i brevexling med en liktänkande skriftställare, August Peters (känd under pseudonymen Elfried v. Taura). Då de i Januari 1849 blefvo personligen bekanta slöto de sig innerligt till hvarandra, men deras kärleksförklaring egde rum först då Peters bland förkämparne för riksförfattningen dömdes till döden af ständrätten i Rastadt. Domen blef icke verkställd emedan han sjuknade och ständrätten upphäfdes. Han fördes till cellfängelset i Bruchsal, der väninnan blott genom gallret och i närvaro af en väktare fick tala med honom. Detta var den fristad der deras trolofning egde rum, sådan Louise skildrat den i sina 1868 utgifna dikter. Frigifven en gång fängslades han ånyo och återfick friheten först 1856. Under denna pröfvotid var Louise, för att begagna hans egna ord, engeln i hans fängelse, (»der Engel seines Gefängnisses»), drog sig tillbaka från all offentlig verksamhet liksom allt umgänge och fortsatte i stillhet sitt skriftställarskap. Så utkommo från 1849 till 1858 en hel rad romaner och andra skrifter af hennes hand, bland dessa en kulturhistorisk skildring af Nürnberg, hvilken af kritiken blifvit lofordad och upplefvat 2:ne upplagor.

1858 firade Louise Otto och August Peters sitt bröllop. Ett par år senare grundade de samfäldt i Leipzig »die Mitteldeutsche Volkszeitung», hvari Louise under sitt gamla välkända författarenamn öfvertog konstafdelningen och derigenom kom i beröring med alla framstående musici och skådespelare. Några sjelfständiga arbeten i konsthistoria, rörande konstens mission m. m., jemte några noveller, upptogo i öfrigt hennes

tid till 1864 då hennes äktenskapliga lycka bröts, i det hennes make insjuknade i ett svårt, i fängelset grundlagt lidande, och i trots af hennes ömma omsorger afled.

1865 bildade hon med några liktänkande damer i Leipzig den allmänna tyska *Frauen-Verein*, hvars ledarinna hon ännu är och hvilken upptog såsom sina de redan länge af Louise Otto omfattade grundsatserna om kvinnans rätt och pligt som sjelfansvarig menniska. Många föreningar hafva i olika länder stiftats för kvinnosakens främjan, men så vidt vi känna ingen med så vidt omfattande syfte och så egendomlig organisation som denna; vi tillåta oss därför en liten afvikelse från vårt ämne för att i korthet redogöra för densamma.

Allgemeine deutsche Frauen-Verein tog icke till ändamål att upprätta några särskilda slags läroverk, arbetsinrättningar eller andra anstalter; den uppställde icke heller som syfte att verka för genomförande af den ena eller andra lagförbättringen eller för upphäfvande af enstaka sociala orättvisor; hon upptog, om man så vill, *allt* detta på sitt program, men endast såsom praktiska resultat af den sociala väckelse, hon ville åstadkomma, af den skärpta rättskänsla, den vidgade uppfattning af det menliga samt den stegrade känsla af qvinligt sjelfansvar, som det var hennes syfte att framkalla. Hon vill företrädesvis vara en målsman för kvinnofrågans *idé*, omfattar därför hela Tyskland, och öfvar sin verksamhet främst genom offentliga möten, kallade, enligt det tyska bruket, »Frauentage» (så Lehrertage m. m.), i olika delar af landet (Leipzig, Cassel, Darmstadt, Heidelberg, Dresden, Braunschweig m. m.) der skaror af för ämnet intresserade, ofta högt stående kvinnor och män, samlas till öfverläggning och tankeutbyte, och hvori ofta de lokala myndigheterna deltaga, för att sedan i sin ordning arbeta för saken.* Vidare verkar för-

* I år är föreningen inbjuden att hålla sitt möte i den fria riksstaden Lübeck 4—7 oktober.

eningen sedan 1866 genom sin organ *Neue Bahnen*, förträffligt redigerad af Louise Otto och hennes högt begåfvade medarbetare *Auguste Schmidt*. Slutligen har föreningen sökt närma sig sitt mål genom talrika framställningar till tyska riksdagen och Sachsens regering, och i många fall genomdrifvit hvad hon åsyftat. Vid föreningens årsmöten leder Louise Otto ännu allt jemt förhandlingarne till allmän belåtenhet. Derjemte fullföljer hon vid sidan häraf sitt flitiga skriftställarskap. Så utgaf hon till närmare belysning af qvinnofrågan och dermed sammanhängande spørsmål, 1867, »*Das Recht der Frauen auf Erwerb*»; senare »*Der Genius des Hauses, der Menschheit, der Natur*», samt *Frauenleben im deutschen Reich* m. m.

Alla som lära känna denna utmärkta qvinna, säger hennes biograf, måste älska och värdera henne. Hon förenar det mildaste qvinliga väsende med en manlig viljestyrka. Lika kraftfullt verksam för sina idéer och lika klarsynt, frimodig och sinnrik hon varit såsom skriftställare, lika trogen och uppoffrande är hon som vän, lika outtröttlig som förkämpe för sitt köns framåtskridande, för hvilket hon verkar med samma hänförelse som hon i ungdomen egnade åt diktens skapelser.

För att ifylla de grundlinier till Louise Ottos karaktär och åsigter, hvilka uppdragits i denna biografiska skizz, meddela vi här, dels ett bref som vi haft glädjen emottaga från henne redan vintern 1879 till svar på våra förfrågningar om qvinnofrågans ståndpunkt i Tyskland, dels några uttalanden i ämnet, hemtade ur hennes utgifna skrifter.

Meddelanden af Louise Otto.

»Som ni vet, var det 1865 som vi Leipzigs qvinnor utsände inbjudningen till en samfäld »*Frauentag*» för hela Tyskland, då det *allmänna tyska qvinnoförbundet grundades*.

»Något senare bildades af män och kvinnor i Berlin *Lette föreningen*, hvilken till en början stod under ledning af män, nu endast af kvinnor, och som ställts under preussiska kronprinsessans protektorat.

»I Berlin har man genom denna förening uträttat mycket godt och nyttigt för kvinnan på det praktiska området, hvarom äfven dess organ, »*Der Frauen-Anwalt*», vittnar.

»Mig var det isynnerhet viktigt att väcka uppmärksamheten på frågans innersta betydelse och att införa »frisk luft» i allmänna omdömet rörande kvinnans lifsuppgift.

»Derför hafva båda föreningarne förblifvit sjelfständiga och oberoende af hvarandra, medan dock å båda sidor delegerade bevista de stora allmänna förenings-mötena. I spetsen gick Leipziger-föreningen der det gälde att uttala principer och häfda deras berättigande, och detta har skett med den framgång, att hvad man i början klandrade som oqvinligt eller fruktade som farligt nu understödes af både enskilda personer och offentliga myndigheter.

»En mängd Frauenbildungs-Vereine uppstod i följd af Leipziger-föreningens upprop och understöddes allmänt af kommunalmyndigheterna, dels med penningar, dels med afgiftsfria lokaler m. m. — allt detta dock först sedan kvinnorna tagit initiativet och lagt grund för arbetet.

»Hvad beträffar statsmyndigheterna, så hafva de i *Sachsen* varit gynnsamt stämda för kvinnan. Så t. ex. hafva de länge sedan anställt lärarinnor så väl i städerna som på landet, och på vår petition gifvit läroanstalten för barnmorskor en vetenskaplig prägel samt med densamma förenat en bildningsanstalt för sjukvårderskor. Universiteten i Leipzig och några andra städer hafva medgifvit kvinnor tillträde till föreläsningssalarna, men icke rätt att aflägga examina. Qvinliga läkare, hvilka i utlandet vunnit doktorsgraden, tillätas deremot att praktisera.

»Hvad beträffar kyrkans och vetenskapens målsmän, så ignorera de flesta ännu hela kvinnofrågan. Vid våra Frauentage hafva dock flera prester välvilligt yttrat sig; något anfall från kyrkans sida mot våra idéer vet jag icke af.

»I allmänhet synas männen, upptagna som de äro af andra intressen, vilja lemna åt kvinnorna att hjälpa sig sjelfva, *och det är i min tanke rätt*. Först så blifva vi medvetna af vår egen kraft, och dugliga att bruka den.

»Dock finna vi klokast att icke gå bröstganges till väga, måste ofta hålla inne med grundsatserna för att i verkliga lifvet kunna tillämpa dem, detta närmast i form af yrkes-skolor och högre läroanstalter.

»Skönlitteraturen tar numera ofta hänsyn till kvinnofrågan, och äfven när det sker under skämtets form, såsom ofta i teaterstycken, se vi deri ett erkännande.

»För öfrigt finna vi motståndare och anhängare i de mest olika läger: så har professor Bischoff i München skrivit *emot* oss, professor Brühl i Wien *för* oss; Th. Vischer är *emot* oss, Virchow i väsentliga punkter *för* oss; Holzendorff gick i spetsen *för* hela reformen. Anhängarne af Schopenhauers filosofi äro våra motståndare, anhängarne af Krauses våra vänner. Till de senare hörde en af våra yppersta medkämpar, den nu ty värr afidne prof. von Leonhardi i Prag.*

Så långt Louise Ottos personliga meddelanden.

Ur hennes utgifna skrifter hemta vi här nedan några utdrag, egnade att belysa hennes totaluppfattning af frågan.

Ur det förut anförda arbetets senare afdelning: *Qvinnofrågans nutid och framtid* uttaga vi då till en början några af hennes uttalanden

* Märkligt nog ha vi sett Leonhardi af en fransk förf. betraktas såsom pessimist.

Om kärleken och husligheten såsom kvinnans enda mission.

Förf:n är, såsom vi i det föregående visat, långt ifrån att förakta det forntida hemlifvet; hon uppskattar varmt de goda sidorna af den tidens husliga arbete; ja, hon tillägger att det i trots af stickmaskinerna, »ännu i dag finnes stunder i kvinnans lif, då stickstrumpan icke är att förakta». Dock slutar hon talet härom med följande ord:

»Arbetet i all ära, välsignad vare dock hvarje maskin, som underlättar eller befriar människan från en del af det mekaniska arbetets börda.»

Härtill fordras likväl att husmodern, som i våra tider fritagits från största delen af det husliga arbete, som förr ålåg henne, och modern, som skickar sina små barn ifrån sig till »Kindergarten» snart sagdt blott de kunna gå, måtte erhålla förmåga och tillfälle att fylla sin tid på något ädlare sätt, än som nu alltför ofta sker — samt att kvinnor som icke gifta sig må ega möjlighet till en nyttig och gagnande verksamhet utanför den husliga kretsen.

För en ung hustru blir sysslolösheten och ensamheten i hemmet — ty *mannen* arbetar ju i de flesta fall — antingen en olycka eller en fara. Hon börjar grubbla öfver sitt äktenskap, jemföra det med andras, och skapa sig tusen anledningar till oro och missbelåtenhet äfven då de icke finnas; eller ock, uppfostrad i den föreställningen att kvinnans hela uppgift är att älska och låta sig älskas, får hon en hel del anspråk, som mannen, upptagen af arbete eller offentliga angelägenheter, icke motsvarar, och hon tynar hän i missmod, eller hon kastar sig in i världshvimlet och söker på koketteriets och kurtisens väg fylla sitt glädjetomma och intresselösa lif.

Äfven den fördomen att kvinnan först såsom gift kan fylla sitt kall bestrider förf:n på det varmaste.

Det förslår ej längre, säger hon, att såsom förr i världen i allmänna ordalag framhålla *kärleken och husligheten* såsom kvinnans *enda* mission. Just mot kärleken i dess högsta, heligaste bemärkelse försyndar man sig härmed. Ty då kärleken ej stammar från en andlig, ideal grund, då den intet annat är än en mänsklig naturdrift, som söker sin tillfredsställelse utan urval, kan den omöjligen utfylla och förklara tillvaron och icke heller blifva äktenskapet eller familjen till välsignelse.

Det uppslag förf:n här gifvit fullföljer och ifyller hon i sin teckning af

Qvinnan och kulturkampen.

Männen klaga att i den pågående kulturkampen mellan stat och kyrka, qvinnorna i allmänhet blindt sluta sig till kyrkan, likasom de utgöra den förnämsta och lydigaste styrkan i pietismens och andra sekters läger. Hur ofta tages ej detta förhållande som bevis för den förmentade bristen på omdömeskraft och sjelfständighet hos qvinnan, samt till förevändning för att hålla henne borta från all utöfning af medborgerliga rättigheter!

Förf:n visar deremot att förklaringen af nämnda förhållande är att söka på helt annat håll. Den katolska kyrkan har från början egnat det qvinliga släktets uppfostran lika mycken omvårdnad som det manliga, hvarjemte hon inom klosterlifvet öppnat för den tänkande, kärleksrika och offervilliga qvinnan vida fält för en oftast väl-signelsebringande verksamhet samt på ålderdomen en tryggad fristad. Staten deremot har förhållit sig i det närmaste likgiltig, i många fall *afvisande* gent emot qvinnan. *Eller hvad gör staten för sina döttrar?* frågar sig förf:n. Han ger dem del i den lägre undervisningen och nattvardsskolan samt tillförsäkrar embetsmäns enkor en liten pension. Men under hela den mellanliggande tiden, *från 14 till 60 år, öfverlemnar han dem åt statsborgarnes, fäders och makars försorg, eller, der dessa saknas, åt sig sjelfva.* Han frågar icke efter hvad tillgångar de ega för att existera, utom i den mån han kan beskatta dem; och skatt tager han af dem lika som af männen, men utan att förutna dem några af de utvägar till sjelfförsörjning han medgifver dessa. Vidare bygger staten fattighus för dem och upplåter åt dem hela stadsdelar till utöfvande af *lagenlig* synd.

Skillnaden mellan detta behandlingssätt och det qvinnan rönt af kyrkan är i ögonen fallande. Må vara att klosterlifvet och dermed qvinnans verksamhet omedelbart i kyrkans tjänst öfverlefvat sig sjelft, så återstå dock många dit hörande uppgifter att lösa; och krafter för denna lösning ligga slumrande hos alla sysslolösa eller fåfängt efter arbete sökande qvinnosjälär.

— — — — När alltså staten begynt kulturkampen i *en* riktning, så måste han fullfölja den i en annan, genom att ersätta med nya de arbetsfält han fräntager qvinnan, samt dugliggöra henne för nya vidgade uppgifter i fäderneslandets och mensklighetens tjänst. — Må de krafter, som icke mera arbeta för klostren tagas i mensklighetens tjänst; må man gifva åt qvinnan den yttre hållning och den inre halt klosterlifvet gaf henne. Man talar så högt om skyldigheten att icke blott rifva ned utan också bygga upp; må man då här tillämpa sin grundsats!

Hufvudsaken är — ehvad kyrkligt samfund qvinnan tillhör och vare sig hon kommer att bilda familj eller ej — hufvudsaken är att *utveckla hennes inneboende anlag, bilda henne till en karaktär samt göra hennes lif innehållsrikt och gagnande för henne sjelf och andra.*

Vår förf. öfvergår vidare till en skildring af

Tysklands qvinnor under och efter kriget.

Det är bekant huru under krigsåren de tyska qvinnornas människokärlek och förmåga att på ett klokt och godt sätt verka för sjuka och sårade togos i starkt anspråk. Mindre bekant är det kanske att man mångenstädes, när ej nöden stod alldeles för dörren, gerna gjorde sig qvitt de stundom allt för klarsynta hjelperskorna.

Detta ämne ger Louise Otto en märklig belysning.

Man har, säger hon, vädjat till våra qvinnors fosterlandskärlek först då nöden stått för dörren, utan att förut hafva gjort något för att nära denna kärlek.

Det att de icke desto mindre på ett så stort sätt fyllde denna fordran under krigsåren talar högt om deras osjelfviskhet, deras ädelmod och offervillighet och borde hafva betingat större utrymme för dessa deras egenskaper. Det hade icke kräft en belöning i form af medaljer och ordenstecken, men det hade påkallat ett erkännande af att *sådana krafter äfven i fredstid borde tillgodogöras för fosterlandets och mensklighetens bästa.*

I dess ställe återförvisade man dessa handlingskraftiga qvinnor till deras forna översamhet. Den af kriget ammade råheten och sedeförvildningen visade sig föga gynnsam för erkännandet af den högre qvinlighetens berättigade anspråk. Dertill kom en till sjelfupphöjelse öfverdrifven nationalkänsla; slutligen den besegrade fiendens milliarder och den penninglystnad, den öferspekulation och det affärsvingleri, som följde i deras spår. Att också qvinnorna indrogos i denna svindel är ett sorgligt men dock förklarligt faktum.

För männen stodo alla utvägar till inbringande och tillfredsställande arbete öppna, och likväl föllo de för guldets frestelse. Qvinnorna, för hvilka alla utvägar att vinna en dräglig existens eller att med arbete och hedrande förvärf fylla sitt lif och förbättra sin ställning, äro stängda, och hvilka man undhanäller all sådan kunskap som kan göra spekulationen inom vissa gränser berättigad; qvinnorna, hvilkas börsspel och aktiedobbel för öfrigt uppmuntrades af männen så länge allt gick bra, detta ända derhän, att de försigtiga, som ej ville äfventyra sina små besparingar eller ärfda kapital för att få dem fierdubblade, hänades, — de fingo nu, när spekulacionernas ihålighet yppades och krisen indrog också dem i sin hvirfvel, uppbära det bitraste klandret. Det var dock lätt att inse att det var *sysslösheten*,

den *inre tomheten* och *afstängdheten från alla större lefnadsintressen*, som, jemte männens föredöme, fört de tyska kvinnorna in på denna afväg.

Vi avsluta våra spridda utdrag med några märkliga yt-
randen om.

Qvinnans uppgift för fosterlandet och menskligheten.

Den fosterländska hänförelse, hvaraf Tysklands qvinnor, i trots af den liknöjdhet de röna från statens sida, äro mäktiga, tillskrifver författarinnan Tysklands skalder och främst deras Schiller. Att de i politiskt intresse och allmän anda stå efter de flesta länders qvinnor, förklarar hon dels med inskränkt-heten i den forna tyska småstatspolitiken, dels med den häfd-vunna opinionen att allt sysslände med politik vore oqvinligt, slutligen ock med den »omedvetna», ganska triviala och dock i viss mån berättigade hvardagsmoral, som spörjer: »hvad rör det mig om mitt folk tillväxer i makt och frihet, då jag icke inberäknas bland folket, då man icke vill veta af medborgarinnor utan blott medborgare, då vi qvinnor lemnas kvar på vår gamla rättslösa ståndpunkt?»

Väl hafva vid enstaka tillfällen af fosterländska folkrörelser, såsom 1813, 1830, 1848 och 1870, också qvinnorna omfattat de allmänna intressena, men blott för att snart, lemnade åt sig sjelfva, åter-sjunka i sin gamla apati. Då man likväl af erfarenhet vet hvilket mäktigt indirekt inflytande qvinnorna (icke minst genom denna apati) utöfva på staten genom männen, borde man inse vigten af att, genom uppfostran till sjelfaktning och pligtkärlek, icke blott för-ädla det indirekta utan gifva utrymme också för det direkta inflytandet. Detta icke i akt och mening att blott *förstärka* det manliga elementet i staten utan att *förmedla* det. Hvad qvinnan kan vara för hemmet och familjen det kan hon också vara för större kretsar, för staten och folket, *just genom utveckling af qvinligheten i dess ädlaste form.*

Alltså, icke blott för förvärfvets skull och för främjandet af egna specialintressen, utan för tillfredsställelsen af vår ädlare natur, hvilken kräfver arbete för andra i fosterlandets och mensklighetens tjänst, må vi upptaga kampen för en reform af qvinnans lefnads-ställning.

»Mycket», tillägger förf:n, »är redan vunnet, men mycket återstår. 'Wir müssen nur wollen' tillropade en gång en stor härförare sitt manskap».

»Vi måste blott vilja!» är också den lösen Louise Otto gifver qvinnosakens vänner.

18. Magdelas lärmästare.

Af E. R.

»Nu ser väl mor hvarifrån jag kommer», sade min unga släkting Hildur Svan vid inträdet i det rum, der hennes mor och jag suto språkande om nytt och gammalt. Hon räckte oss en löfkransad korg med utsökta ananas-smultron samt en stor bukett af liljor, heliotroper och törnrosor,

»Fråga heldre om vår goda tant kunnat gissa att det är från Fridlunda, du hemtat så sköna sommarbarn», svarade min väninna. »Det är verkligen så», tillade hon, vändande sig till mig, »att då vi här i staden vilja hafva några utmärkta trädgårdsalster, så gå vi till Magdela Rönner. Och min lilla Hildur gör det synnerligen gerna, ej blott för rosegårdens fägring och rikedom, utan ännu mera för dess vårdarinnas.»

»Ja», sade Hildur, i det hon satte buketten i en vas framför mig, »jag håller mycket af tant Magdela, jag älskar att se en kvinna så bana sin lefnadsväg i sträfsamhet och blomsterdoft.

Namnet Magdela Rönner framkallade ur mina barndomsminnens verld en ful, butter, lat och på allt sätt otreflig flicka, som aldrig kunde sina lexor, alltid fick bannor i hemmet och i skolan, samt icke tåldes af oss andra, emedan hon var lika trög till lek som till lärdom, Jag tyckte mig ånyo se den otympliga stackars ungen sitta trumpen och surmulen i någon vrå, när vi alla svängde lustigt om och hade hjertans roligt. Kunde det verkligen vara hon, om hvars företagsamhet

jag nu såg så vackra vittnesbörd? hon, som förstätt vinna en själf full ung flickas tillgifvenhet och beundran?

Jag hade vid fjorton års ålder flyttat långt från fädernebygden, dit jag först nu, aldrig vorden, återkommit på gästbesök. Endast sparsamma underrättelser hade jag under den långa mellantiden erhållit om mina barndomsbekanta. Att kapten Rønner för tretio år sedan lemnat denna världen och att ett par af hans döttrar blifvit gifta var allt hvad jag hört om den familjen, åt hvars otrefligaste medlem jag aldrig egnat en tanke förr än då hon nu dök upp för mig ur glömskans vida haf såsom egarinna af sitt barndomshem och såsom en af mina släktingar högt värderad person. De föreslogo att första lediga afton föra mig till henne och jag samtyckte med en viss nyfikenhet.

Fridlunda låg helt nära staden. En skogbevuxen bergshöjd skyddade det mot nordvestliga vindar; i söder famnades det af en vacker insjö och var för öfrigt så inbäddadt mellan hägnande löfmassor, att man såg det först då man kom det helt nära. Men så vidt jag kunde minnas var det ett vanvårdadt ställe, hvars åbyggnader sågo nästan fallfärdiga ut och i hvars trädgård ogräset frodades ypperligt mellan höga förvildade häckar. En med ek och hassel rikt bevuxen äng skildes från trädgården genom bränneriet, ladugården och logen. Man måste bana sig väg öfver rishögar och stinkande »möddingar», hoppa öfver ett bredt gyttjigt dike och klättra öfver en hög gärdsgård för att komma i ängen. Vi barn gjorde nog gerna detta för att få plocka nötter eller leka sista paret ut på denna vackra plats, som var för allmänheten strängt förbjuden, men någon gång tilläts oss att beträda, då vi med våra föräldrar gästade kapten Rønners. Mina käraste minnen från Fridlunda tillhörde ekängen, och nu öfverraskades jag af att finna den nya gångvägen från staden föra genom denna förr så afskilda och väl kringgårdade äng. Inga uppspikade trätaflor ädömde nu, såsom i min barndom, högt vité för den som vågade sig

dit in, ej heller hotades man med arga hundar, räfsaxar m. m., och den lilla oljemålade grinden såg mera inbjudande än afstängande ut; men det allmänna rättsmedvetandet måtte hafva åtagit sig att värna den frodiga gräsmattan och de ståtliga träden, ty ingen fot tycktes hafva trampat annorstädes än på den sandade stigen, som slingrade fram mellan grönskan. Jag njöt af att återse dessa väldiga ekar, dessa lummiga hasselbuskar, hvilka jag fann alldeles oförändrade efter en tiderymd som förvandlat mig till en matrona och ängens vanprydliga omgifning till ett paradiset.

Grupper af många slags träd och buskar, samt gräsplaner med smakfulla blomsterinfattningar hade trädt i stället för bakgården med dess skräpiga byggnader. Öfvergången mellan den naturliga ängen och dessa planteringar, hvilka sträckte sig ned till sjön och speglade sin fågning i dess klara vatten, var omärklig, om man ej ville såsom gräns anse bäcken, i hvilken förr det otäcka ladugårdsdiket mynnade ut, och som då var så instängd mellan snår af albuskar, att ankorna säkert voro de enda Fridlundabor som skådat dess utlopp. Nu glittrade bäcken, solbelyst och fri i sin sorlande gång mellan blomsterbäddar, och bildade vid utloppet i sjön en liten holme, kantad med näckrosor och förgätmigej. Alla förfallna uthus och stängande häckar hade försvunnit, och midt i blomstergården låg det mycket förskönade boningshuset, framför hvilken spelande vattenstrålar, ledda från en källa i berget, göto sitt perlstänk öfver gräs och blommor. Ett litet växthus intog soligaste delen af den forna gårdsplanen. Der bortom vidtog en väl skött köks- och fruktträdgård, och från denna kom egarinnan oss till mötes, bärande en stor melon på underlag af gröna blad.

Underligt nog kände Magdela genast igen mig och helsade mig med en glädje och hjärtlighet, som var i lika hög grad oväntad och oförtjent. Jag deremot kunde omöjligt igenkänna henne, ty den förändring hon undergått syntes mig ännu större

och mera fördelaktig än den som skett med hennes omgivning. Naturligtvis var hon gammal vorden, liksom jag, och mycket silfver skimrade i hennes hår; men det klumpiga och tröga barnet hade blifvit en högväxt kvinna med lifigt väsende och ädel hållning; det förr så slöa, ovänliga ansigtet var ljusst och blidt samt bar prägeln af en rik själsverksamhet, ett varmt känslö- och tankelif; de mörkgrå ögonen, som synts ohyggligt stora, då de ur ett missmodigt barnansigte stirrade tanklöst ut öfver en glädjefattig verld, strålade nu skönt i solglansen af godhet och kärlek. Jag var ej i stånd att dölja min förvåning.

»Här sannar jag då riktigt det sköna ordet: *si allting äro ny vordne*,» sade jag sedan vi satt oss ner i skuggan af blommande lindar, och min blick, efter att hafva sväfvat öfver den tjugusande nejden, sänkte sig i det soliga djupet af Magdela's ögon. »Berätta mig jag ber dig, huru allt detta tillgått, framför allt huru du själf blifvit så behagligt ny under det jag blott blifvit gammal.»

Försköningen af ett ställe, för hvilket naturen gjort så mycket som för Fridlundå, kräfver endast skönhetsinne, arbetshög och något penningar», svarade hon med ett välljud i rösten som icke heller tillhört hennes barndom. »Men huru denna tredubbla och oundgängliga häfstång kommit mig till del, må väl med skäl förundra dig. Det är egentligen en lång historia, ty alla de tusen omständigheterna af ett människolifs skiften, pröfningar och strider ingå deruti; men hon kan ock täljas i få ord. Hufvudsaken var att den dumma, olärankiga Magdela fick en lärare som — — —»

»Hette kärlek,» inföll jag.

»Ja väl», svarade hon med sitt milda leende. »Kärlek heter allt Guds verk för och med människors barn.»

Hon vinkade till sig en dalkulla som kom från växthuset, bad henne lemna melonen till ett bud från staden som väntade på den, hviskade några ord som skaffade oss en dylik jemte

andra förfriskningar på bordet i lindbersån, och sedan hon som god värdinna undfågnat oss rikligen, återkommo vi till det jag önskade höra.

»Af lätt begripliga skäl talar jag ogerna om mig och min ungdom,» sade nu Magdela. »Men för någon gång och med vänner kan ju äfven det tarfligaste ämne bringas på tal. I två veten ju i alla fall huru det var från början, och äfven Hildur har hört talas om det tänker jag. Så långt jag kan minnas till baka sade min far nästan dagligen: hvad skall det bli af olycksbarnet Magdela! Och i hela huset hette det, när helst något var på tok: nu har den dumma Magdela varit framme igen! Jag kan nu ej neka att dessa yttranden hade skäl för sig, ty jemte det att jag var hoglös, loj och olärdig egde jag en sällsam förmåga att ställa i olag allt och för alla. Jag slog sönder, ref sönder, trampade sönder hvad helst jag kom nära, fläckade ner tapeter, möbler och kläder samt tappade bort tusen saker som jag aldrig bort röra vid. Det var således ej underligt att jag fick skulden för all skedd skada, äfven då jag någon gång råkade vara alldeles oskyldig. Förebråelser och bannor haglade öfver mig, men de tjente blott till att förbittra mitt sinne, så att jag helt säkert var mera trilsk och stygg än dum. Moderlös från min födelse hade jag, knapt årsgammal, fått en ung styfmor, som visst aldrig tänkt sig in uti en moders pligter. Hon fann det yngsta, fulaste och sjukligaste styfbarnet alltför besvärligt, och fattade från första stund för mig en motvilja, som tilltog mycket sedan hon sjelf blifvit mor åt två små söta flickor.

»Mina äldre systrar växte upp och lärde sig blifva nyttiga: mina halfsystrar voro riktiga underverk af förstånd, kvickhet och behag, åtminstone i föräldrarnes tycke; jag var och förblef olycksbarnet, den dumma Magdela. I skolan som i hemmet, i lek som i arbete var jag lika omöjlig; allt gick mig emot; ingen kunde hålla af mig, och tungt var mitt lif.

»En dag, den våren då du med dina föräldrar flyttat från orten kände jag mig mer än vanligt olycklig. Jag hade trampat sönder mammas garnering, rifvit af permen på Eugenie's franska parlör sedan jag tappat bort min egen, fått skulden för ett ofog som Hulda men icke jag bedrifvit och hört den domen fällas öfver mig att jag ej mer skulle gå i skolan, ty *ma bonne* hade sagt att hon omöjligt kunde plugga något i min träska, och det var ej värdt att göra sig vidare kostnad för en, som blott var till skam för de sina. Att få lemna skolan var mig visst icke okärt. Men det ordet: du gör skam åt oss alla, då deremot Hulda och Eugenie — — — de lyckliga små systrarna — — — Ack! den ständiga jämförelsen mellan mig och dem, samt min fars till ordspråk vordna, 'hvad skall det bli af olycksbarnet!' voro de taggar som djupast sårade mig. Man ansåg mig för ytterligt känslolös. ty jag lät aldrig någon märka huru bittert jag led af all den oförrätt jag tyckte hopas öfver mig. Men om jag nu ej flytt ur gården skulle det varit mig omöjligt att dölja huru det jäste och stormade inom mig. Att följa väg eller stig föll mig ej in, men nästan ofrivilligt vände jag mig mot sjön. Bakom det gamla redskapsskjulet nedanför bränneriet var ett busksnår, som jag till någon del trängt igenom, då jag der inne fann en liten öppen plats hvarest en förvildad vinbärsbuske växte frodigt på en jordhög. Der kastade jag mig ner och grät — icke så som man plägar gråta i ungdomens vår, utan i hela bitterheten af sårad sjelfviskhet, länge närd afund och häftig vrede. Jag anklagade Gud och menniskor att hafva gjort mig till ett olycksoffer; jag ville dö, jag måste åtminstone bort, långt bort från alla dessa elaka, orättvisa, som pinat och förtryckt mig. Hvad rådde jag för att jag var dum och icke dugde till något? hvad rätt hade man att förebrå mig det som jag icke kunde hjälpa? Det starka våld jag gjort på mig för att der hemma synas stel och otillgänglig för alla bannor

gjorde mitt känsloutbrott nu så mycket häftigare; jag vred mig konvulsiviskt och snyftade så, att hela min varelse skakades.

»Men midt under paroxysmen fick jag syn på något, som snart fördelade min smärta. En insektslarv, betäckt med långa, bruna glänsande hår, kröp upp i busken bredvid mig och började, sedan han noga undersökt platsens lämplighet, spinna fina hvita trådar, som han fäste vid en kvist och drog såsom ett nät omkring sig. Jag kände ingenting om insekternas lif och verksamhet. Naturalhistorien var ett ämne som på den tiden ej ingick i programmet för svenska flickors undervisning, och minst skulle man väl tänkt att det lämpade sig för mig, som vid fjorton år ej kunnat läras konjugera avoir och être. Sjelf anade jag lika litet som andra att naturens stora bok kunde hafva ett för mig fattigare språk än de lexböcker man satt i mina händer; men ett visst nöje hade jag alltid funnit i att betrakta djur, växter, stenar, stjernor och skyar.

»I stället att gråta stirrade jag nu ofvändt på den lille pelsklädde arbetaren, som af sina trådar bildade en konstrik väfnad, en den prydligaste hängmatta; jag vågade knapt draga andan af fruktan att störa honom. Hvarje skolflicka nu för tiden skulle kanske säga mig, att larven var en vanlig *Phalaena Caja*, som tillredde sin puppa; men för mig var han ett underverk. Jag såg honom rycka af sig de vackra silkeshåren och fläta in dem i sin väf, som snart blef ej blott en hängmatta utan en väl tillsluten hydda, i hvilken han kunde vara gömd och lefva alldeles för sig sjelf såsom jag så gerna skulle vilja göra.

»Helt nya tankar vaknade inom mig. Då detta lilla djur kunde spinna, väfva, bygga och skaffa sig sjelf det han behöfde för sitt arbete, skulle då jag verkligen icke duga till något? Borde icke mina händer kunna åstadkomma så mycket som detta kräk, hvilket var mindre än mitt minsta finger?

Jemte det jag för första gången erfor en djup blygsel öfver mig sjelf genomströmmade mig en fröjdefull aning att jag dock måste vara ämnad till att uträtta någonting nyttigt. Begreppet om Guds storhet, vishet och godhet flög som en uppenbarelse igenom mig vid betraktandet af den lille byggmästarens underbara konstfärdighet. Äfven jag var ju ett af Guds skapade verk; han kunde ej hafva ämnat mig till olycka, han måste vilja mig väl. Oförstådda, svärlärda, af ingen förklarade katekeslexor, samt mitt på kärlek och glädje så fattiga barndomslif hade gjort mig främmande för barnvännen i himmelen. Min stumme lärare i vinbärsbusken talade så till mig om honom, att jag ovilkorligt knäppte händerna till bön. Men dervid stannade det för den gången. Blott ett ögonblick förmodade jag kvarhålla den ljusglimt som inträngt i min själ, och i stället att bedja drömde jag endast om att bygga hus och bo för mig sjelf i en fristad dit ingen af dem der hemma skulle få titta in. Det kunde väl ej gå så fort för mig som för larven, och möda skulle jag nog få; men gå måste det, ty aldrig mer skulle man kalla mig lat. Min lille vän och lärmästare mödade sig visst också, då han plockade af sig hvartenda hår och härflade ur sig den fina silkestråden; han sade mig tydligt, att vill man vinna något, så måste man sträfva. Ja väl, jag skulle sträfva af alla krafter, jag skulle arbeta som en slaf. Ack, om jag bara visste huru jag skulle börja! Jo, först och främst måste jag anlägga en trädgård; det kunde ske genast.

Jag sprang till Dufvas Lars, en torpare, hvilken så godt han förstod skött mina föräldrars trädgård i många år. Han var den ende på Fridlunda som icke ansåg mig dum, utan tvärtom sade att jag var den raraste af alla mamsellerna, ty det föll mig ibland in att hjälpa honom, då jag ej trifdes inne, och vid de försöken gick det aldrig på tok för mig. Lars måste nu låna mig spade, kratta m. m., och snart var jag i fullt

arbete på mitt inkräktade område. Jag gräfde i jordhögen så att svetten lackade af mig, krattade den sedan riktigt fin och planterade omkring vinbärsbusken några stånd luktviol, som jag sett hade sjelfsått sig utanför trädgårdsplanket. Derpå gräfde jag upp smultronplantor på en åkerren och satte dem i en vidare krets utanför violerna. När jag slutligen vattnat min plantering var det full skymning. Jag måste gå in, fick bannor för att jag varit så länge ute, gick miste om kvällsmålet och var ytterligt trött; men en känsla af hemlig lycka rädde öfver både hunger och trötthet.

»Nästa morgon var jag mot all vana tidigast uppe af alla i huset: jag måste ju se till min trädgård och till eremiten i busken. Plantorna stodo friska och larven sof i ro i sin nu fullt tillslutna och ogenomsådliga boning. Jag smög mig ut i ängen, plockade gullvifvor, band buketter, bad mjölkbudet sälja dem i staden och gömde sedan i många långa år de fyra skilling jag fick för dem; det var ju mitt första förvärf, grundplåten till min bygnadskassa, jag ansåg dessa slantar som en helig skatt.

»Nu var min lefnadsriktning i yttre hänseende gifven, och jag vidhöll henne troget under hård kamp mot min benägenhet för däsighet och lättja. Sedan jag ej mera gick i skolan skulle jag deltaga i hvarjehanda husliga arbeten och visade snart dervid så goda bemödanden, att de uppmärksammades och vunno erkännande. Hvarje ledig stund använde jag antingen till arbete för att förtjena en slant eller åt min lilla trädgård, der jag med otrolig ansträngning gräfde upp alrötter för att vidga mitt område. Ingen dag glömde jag att titta till eremitboningen i vinbärsbusken. Den var ständigt tillsluten och jag trodde att det var en graf som jag sett så omsorgsfullt redas. Men en dag fann jag den öppen och tom. Min vän var försvunnen och jag sörjde honom, viss i mitt enfaldiga sinne att hans like ej fanns i världen. Först när

jag en dimmig höstmorgon kom att gifva akt på spindelväfvarne, som likt trollslöjor hängde i tusental på träd och buskar, insåg jag att slöjkonst idkas af många insekter och att Guds under äro utan tal och mått i de små så väl som i de stora kretsarne af hans skapelse. Till mer än en flyktig tanke härpå kom det dock icke heller nu. Men ofta under vintern sedan tyckte jag mig i någon mån likna de snälla små insekterna, ty äfven jag måste nu spinna och göra min lärospån i väfnadskonsten. Särdeles väl gick det visst icke, men vida bättre än man af mig hade väntat. Att göra ofog kom ej mer i fråga sedan jag var jemt sysselsatt i nyttans värf; klagomålen öfver mig blefvo allt färre, och min far sade någon gång: 'jag tror minsann att Magdela börjar bli folk hon också'.

»Det var dock ett ytterst torftigt menniskolif jag förde den vintern, men när våren kom med lösta böljor och svällande knoppar, då började jag känna att jag egde en själ. Till ingen der hemma kom jag ännu med tillgifvenhet och förtroende, men jag såg en vän i hvarje ört som spirade upp, i hvarje kvittrande fogel, i hvarje djur på marken. Icke att jag just kände något mera om dem nu än förr, men jag hade blifvit äldre, behovet att älska hade börjat vakna och jag fann den mig omgifvande naturen så älskvärd, att lifvet vann behag för mig. Jag hade ju också något att lefva för: mina framtidsplaner och min trädgård. De förra förtrodde jag åt ingen, men hemligheten om den senare delgaf jag Dufvas Lars, ty jag måste betinga mig hans hjälp för att rota ut en större del af alsnåret. Vi sträfvade dermed än tidigt om morgnarne, än sent om aftnarne, och slutligen höll sjön sin glittrande spegel framför mina anläggningar. Min förtjusning då kan ej beskrivas; men med detsamma blef ock min hemlighet röjd. Pappa rodde en afton utmed stranden, hvilket han mig veterligt ej gjort på många år. Han varseblef uthuggningen och anställde räfst. Jag darrade som ett asplöf,

då jag nu först kom till besinning af hvilket våldsverk jag begått på hans mark. Men då han fick veta förhållandet, log han och sade: 'du kan få ett stycke trädgårdsland på arrende af mig, eftersom du är så begifven på odling; men sätt då kål och ärter, eller, ännu bättre, lök och pepparrot, ty tocket här småkrafts ger ingen afkastning. För öfrigt kan du ju hjälpa till der hemma för min räkning'. Det var hans allvar. Jag fick ett stycke jord nästa dag, jag odlade lök och pepparrot, betalte om hösten mitt arrende och fick fem kronor öfver, hvilka insattes i sparbanken. »Småkraftset» hade jag ändock ej försummat; jag sålde den sommaren rätt mycket bär och blombuketter, något för egen räkning, mera för pappas; han förklarade att det nu riktigt blifvit folk af mig, och jag hörde icke vidare någon klagan öfver mig.

»Men jag hade ock den sommaren fått en kraftigare väckelse, en ädlare lärdom än den som eggat mig till arbetsflit och sträfvan efter penningeförvärf. Jag hittade en dag en like till min lille lärmästare och inhyste honom med kvisten, på hvilken han börjat spinna in sig, i en glasburk, så att jag skulle få se hur han kom ut ur sin hydda. Efter några veckor såg jag puppan brista och en fjäril med granna rödfläckiga vingar framkomma ur det trånga boet. När jag af-täckt burken satte han sig på dess kant och blef några ögonblick stilla der, såsom ville han gifva mig tid att betrakta honom. Vingarne darrade af den ansträngning utvecklingsprocessen måste ha kostat honom; men snart fingo de full styrka och buro honom på luftig färd ut i rymden. Han försvann och jag knäföll vid den öppna vindsgluggen, i hvilken glasburken stod. Att lifvet måste vara något mera än att arbeta, bygga och bo, att det kräfver förvandling, förädling, pånyttfödelse, att det måste syfta till en himmelsfärd, det hade min lille lärare nu sagt mig. Jag hade väl kanske hört det förut, men som ett dunkelt tal hade det gått mig förbi.

Nu började Guds härlighet stråla för min syn, och i dess ljus såg jag min väg; jag bad i ödmjuk tro om hjälp att kunna vandra den.

»Från den dagen vidtog för mig ett inre odlingsarbete, en sträfvan för högre och skönare mål än det hvartill jag förut syftat. Detta andra lifliga och starka intryck, som jag fick genom att betrakta en insekts verksamhet, blef varaktigt liksom det första och har, prisad vare Herren, burit sin frukt. När jag följande året bereddes till min första nattvardsgång var mitt förr så likgiltiga och slutna hjerta öppet och mottagligt för nådens gåfvor.

»Det året var äfven i annat hänseende välsignelserikt för mig. Min far hade en halfbror som var lärare i naturvetenskap vid Upsala universitet. Botaniken var hans egentliga ämne, men han hade äfven mycket egnat sig åt zoologien. Han ville nu genom en sommarvistelse i landtlig stillhet söka stärka sin försvagade helsa och bad att få inackordera sig på Fridlunda, hans aldrig förgätna barndomshem. Min gode farbror märkte snart mitt intresse för växterna och deras odling äfvensom min ytterliga okunnighet, och han fann nöje i att gifva mig någon undervisning. En lärobok lämplig att sätta i händerna på en så okunnig flicka egde han icke, ty på den tiden funnos ej dessa populära verk i naturkunnighetens alla grenar som vi nu hafva att tillgå. Jag fick således det som passade mig bäst: farbrors muntliga, enkla och levande ord, hvilka jag mottog så begärligt som en törstande jord det ljufviga sommarregnet. Jag steg upp hvarje morgon så snart dagen grydde för att få tid att skriva upp hvad jag lärt dagen förut samt ordna mina små samlingar. Farbror underlät aldrig att genomse mitt arbete och rätta hvad som var felaktigt; han sade att jag både snabbt och säkert tillagnade mig hvad han meddelat. Vi blefvo mycket goda vänner, och jag hade visst min goda del uti att han följande

sommar återkom till Fridlunda. Någon helsoförbättring vann han icke af sommarlifvet hos oss. Tvärtom blef han mot hösten det andra året sängliggande sjuk, måste begära tjänstledighet och stannade vintern öfver på Fridlunda.

»Lika flitigt som jag förut i tre vintrar sutit vid spinnrocken och i väfstolen satt jag nu i sjukrummet och vid boken. Farbror ville helst att jag ensam skulle sköta honom, och jag var nu äfven utvecklade nog att kunna till hans fulla belåtenhet läsa högt för honom och skriva hvad han dikterade, hvilket merendels var uppsatser i hans vetenskap. När han började gå uppe var det på min arm han stödde sig; och när han slutligen lemnade Fridlunda för att färdas till varmare luftstreck, bad han min far låta honom taga »sin flicka» med sig. Vid hans sida, i hans kära och lärrika sällskap skådade jag Frankrike, Italien, det Heliga landet och Pyramidernas land, skådade dem visserligen till stor del såsom sjuksköterska under sträfvan och bäfvan, samt med försakande af mycket som sorgfria turister kunna och böra njuta. Men allt hvad i våra förhållanden möjligt var ville dock farbror låta oss få del af, både för min skull och sin egen, och min behållning af resan blef kanske större än den skulle varit af en lika vidsträckt och långvarig lustresa.

Då vi hemkommit, farbror betydligt stärkt till helsan och jag ej obetydligt mognad för lifvets allvar, fann jag det ej alldeles lätt att återgå till det enformiga arbetslifvet på Fridlunda, men det gick dock lyckligt för sig. Min då redan stadgade vana att stiga tidigt upp beredde mig tillfälle till ett par timmars ostörd läsning hvarje dag, hvilket blifvit mig ett själsbehof, som jag sedan nästan alltid lyckats tillfredsställa. Min öfriga tid egnade jag pligtroget åt de värf omständigheterna bjödo. Det vackra och för oss kvinnor särskildt behjertansvärda ordet: *jag tjenar*, lärde jag, Gudi lof, allt mera tillämpa i min vandel; och utan att någon rätt visste hur

det tillgått blef det forna olycksbarnet den, vid hvilken hela familjen slöt sig med stort förtroende och varm tillgifvenhet. Min far öfverlemnade åt mig hela trädgården och knotade ej på att drifbänkarne blefvo årligen flera och fordrade mycket »gull», ty han såg att afkastningen ökades i mån derefter, och stadens behof af trädgårdsalster samtidigt var i stigande. Då han efter en förkylning, ådragen vid min äldsta systems bröllop, föll i den långvariga sjukdom, som ändade hans lif, uppdrog han åt mig vården om gård och allt. Jag kunde ej vägra att taga den börda han tilltrorde mig att bära, tog den med bafvan, men ock med ansträngning af alla mina krafter. Och när jag emellanåt gjorde honom reda för mitt fögderi, uttryckte han sin belåtenhet genom att säga till mamma: 'sälj aldrig Fridlunda, min gunna, men laga att du får Magdela till arrendator eller förvaltare'. Efter hans död och boets utredning öfvertaltes jag verkligen att ingå ett slags bolag med mamma, som gerna ville behålla det gamla hemmet. Jag tvekade länge att gå in på ett så vågsamt förslag, men då både farbror och mina svågrar lifligt förordade det, ansåg jag mig skyldig att försöka huru det kunde gå. Säsom första villkoret för mitt samtycke påyrkade jag bränneriets nedläggande och de förändringar som deraf måste blifva en följd. Detta dristiga steg togs, och många spådde att vi skulle gå under på det; men vi ångrade det lyckligtvis aldrig. Mamma och jag höllo ut tillsamman i femton runda år, under svett och möda å min sida, men också med full belåtenhet å hennes; och då hennes död upplöste bolaget sörjde jag, icke en stjuvmoder, men en systerlig vän. Sedan köpte jag Fridlunda. Naturligtvis kunde jag det ej utan att betydligt skuldsätta mig, ty min arfslott efter far och farbror räckte ej långt. Men mina svågrar stälde betalningsvilkoren på bästa sätt för mig, egendomen har ej obetydligt stigit i värde och afkastning, och jag har lyckats årligen afbetala någon del af min skuld under det jag fort-

farit att omskapa Fridlunda efter mitt sinne. Ladugård och öfriga ekonomibyggnader ombygdes på lämplig och mera obemärkt plats redan under mammas lifstid. Det lilla boningshusets omskapning är senare tiders verk. Hade ej grundlig reparation deraf varit nödig, skulle jag nu varit skuldfri. Men jag har i alla fall den angenäma utsigten att om få år blifva det; och mitt område blomstrar ju som en Herrans lustgård. »Småkräftset» har inkräktat en god del deraf; men som det lönar sig rätt bra behöfver jag ej förebrå mig det såsom en lyx. Att så är beror väl mest derpå att jag ej håller någon dyrlegd trädgårdsmästare utan sjelf ordnar och ställer här. Ett par snälla dalkullor, som komma hit tidigt hvarje vår, sköta till stor del köksträdgården och åtskilligt mera. Dufvas Lars efterlemnade två söner, af hvilka jag låtit den ene grundligt lära sig frukt- och blomsterodlingens vackra konst; den andre förestår gårdsbruket; båda äro mig och Fridlunda mycket tillgifna, och vi sträfva tillsammans af hjertans lust. De hafva sin vissa procent af all vårt arbetes frukt, och vi finna oss dermed å ömse sidor väl belåtna. Utom dessa och öfriga tjensteandar har jag» — — —

»Det är godt och väl att du har trogna och goda tjenare i ditt paradis», inföll jag; »men jag tycker dock, bästa Magdela, att en ensam gammal Eva måste känna en stor tomhet midt i rikedomen af sin skönhetsverld. Jag menar visst icke att jag önskar dig en Adam: det vore något för sent, då han ej förekommit i din ungdoms historia, men tillåt mig fråga lefver du ej i din vackra villa ungefär som rättan i osten, för att icke säga som larven i sin puppa?»

»Nej lyckligtvis icke», svarade hon. »Hade jag som barn den elaka drömmen att vilja lefva på det sättet, så vaknade jag ur den då jag insåg att skulden till min otrefliga ställning i hemmet låg hos mig sjelf, åtminstone till aldra största delen. Jag lärde mig småningom att innerligt gerna öppna hjerta,

armar och bo för dem som ville sluta sig till mig. Min äldsta syster, ogift liksom jag, kom hit strax efter mammas död och har sedan delat ljuft och ledt med mig. Hon har tagit hushållsbestyren på sin lott, ty sådana hade hon förut skött hos andra. Hon ordnar nu vårt lilla tebord och kommer snart att bjuda er dit. Eugenie, som blifvit enka, har inackorderat sig hos oss. Hon sitter nu och skrifer till sin son, *vår* son såsom vi gerna kalla honom, den käre glade gossen; han är student och tillbringar ferierna här, men är för tillfället ute på en fotvandring. Och här komma mina döttrar, Huldass döttrar, som, tidigt föräldralösa, funnit modershem här. De hafva hållit på att binda kransar och buketter, som äro beställda till ett bröllop. Sådant arbete är ett nöje för dessa mina snälla hjälparinnor. Det var om denna min älskade familjekrets jag ville berätta då du afbröt mig».

Två täcka, behagliga flickor hade nu hunnit fram till oss, helsande oss med leenden och blommor. De hade en hy så frisk och ögon så strålande, att de tydligen ej visste af hvad bleksot vill säga; de hade ock det rena och goda ansigtsuttryck, som en moder framför allt älskar att se hos sina döttrar. Lyckliga Magdela, tänkte och sade jag nu, ty den ömhet, hvarmed hon och hennes flickor ömsesidigt betraktade hvarandra, gaf mig fullständig förklaring öfver det soliga ljus som förskönat hennes väsende.

Under hemvägen språkade vi om Magdelas lifs historia.

Hildur uttalade ånyo sin sympati för den qvinliga sjelfständighet, som brutit sin egen bana.

Hennes mor anmärkte att den sjelfständigheten skulle bringat föga lycka med sig om den ej verkat för andra. Det att Magdela blifvit lycklig genom att arbeta för andras lycka, var för henne det lärarikaste af den lefnadshistoria vi hört. »Hvad mer», tillade hon, hvad mer om en flicka genom bristen på fågning och behag dömes att ej få smaka den äk-

tenskapliga kärlekens lycka, om hon blott lär sig att i ren
menschlig kärlek tjena, vårda och verka.»

»Hvad mer» tillade jag sakta »om skolflickan i tröghet
liknar eller öfverträffar den krälände larven, om blott sedan
en kraftig lifsutveckling följer, och själens vingar växa ut till
himmelsfärd under det hon, som med stilla glädje känner hur
de växa, arbetar rastlöst och troget i sitt kall som qvinna och
menniska.»

19. Till qvinnan.

Vid Upsala studenters värfest 1881.

Mången sjöng om svenska qvinnans ära,
Sjöng om ögon blå, om kinder skära,
Sjöng, att hon är ädel, skön och huld.
Men den sång, som nu från lyran klingar,
Sveriges yngling Sveriges qvinna bringar
Som kamrat i ledet stridens lösen,
Sång från sträng af stål, men ej af guld.

Upp! Har sången stål, dess udd må tränga
Djupt i svenska qvinnans bröst och spränga
Hvarje tvekans, hvarje fördoms band.
Qvinnan blir ej man, ej mannen qvinna,
Helhet kan den ena aldrig vinna,
Men de varde båda *ett* tillsammans,
Som vid trofast handslag hand i hand.

Ty här stunda underbara tider,
Redan mer än aningsfödda strider —
O, må vi få vara med i dem!

Kamp ej blott för Norden, men för världen,
 Kamp, der seger icke vins med svärden,
 Ej för handens frihet blott, men andens,
 Ej för folkens, men för menskans hem.

Striden gäller både man och qvinna,
 Och är Guds, ty honom skall du finna
 I din sträfvans mål, i viljans kraf.
 Mannens järn i qvinnans eld må glöda
 — Hennes eld, den varma, kärleksröda —
 Och i smärtans salta tårar härdas
 Till ett bättre stål, än ässja gaf.

Så af viljans stål skall smidas vapen
 Att befria oss ur fångenskapen,
 Som med tviflets gift förslappar allt.
 Känslans tid är slut, hon kan blott lida.
 Viljan eger kraft att tro och strida.
Världs-viljans stridsrop snart skall öfverrösta
Världs-smärtans ve och jämmer tusenfaldt.

Gråt ej, qvinna! Gråta är att falla.
 Från din själ skall mannens lifsström svalla,
 Och din eld skall tända upp hans mod.
 Gå med honom, allt med honom våga —
 Viljans glöd må föda kärleks låga!
 Stå i striden stark vid kämpens sida,
 Torcka segrarns panna ren från blod.

Sömna hans banér med rena händer:
 Trones kors i breda gyllne ränder
 Öfver botten, hafsblå, underbar;
 Fäst i spetsen, högst på fanestången,

Bild af vaksamheten eller sången,
 Ugglan eller svan — det qvittar lika,
 Blott till flygt hon spänner vingars par.

Det är stort, när han och hon få falla
 För sin sak, men större vill jag kalla:
 Lefva samman för det värf, man får.
 Vill du dö — nej, lefva med oss, qvinna?
 Upp! Till strids att härlig seger vinna!
 Vill du? Ja, du vill, du längtar, brinner!
 Solen skiner. Sveriges folk har vår.

Harald Molander.

20. Spridda meddelanden om frågor för dagen.

Från en tillfällig korrespondent i Paris hafva vi fått följande meddelande:

»Den s. k. »qvinnofrågan» är ej populär i de verkligt goda kretsarne i Paris. Man arbetar mycket för en förbättrad ställning åt den handarbetande qvinnan, och jag tror man lyckats åstadkomma något dervidlag. Deremot tror jag ej, att den bildade qvinnan i Paris känner behof af större politisk makt och social frihet än hvad hon redan eger. Under kejsardömet arbetade de ledande qvinnorna i clerikalismens tjänst och gjorde sig förhatliga; — de som nu agitera äro ultra-radikala, och »nous les classons avec Louise Michel», sade till mig en dam, som var medlem i den comité, i hvilken Mme Pressensé verkar för fabriksarbeterskans och sömmerskans förbättrade villkor. Hon sade mig äfven, att hon icke trodde att man kunde förebrå de »avancerade» qvinnorna brist på moralité; — *saken* fann icke anklag — möjligen förvexlade hon den med *sättet* för dess förfäktande.

»Hvad beträffar Madame Adam (Juliette Lambert) är hon så till vida märkvärdig, att hennes salong är den enda litterära under republiken, och att hon är personlig vän med Gambetta och många framstående män. Med säkerhet påstås dock, att många drag i Edouard Paillerons' »Le monde ou l'on s'en-

nuie» syftar på Mme Adams salong. Hon skref förr romaner, men lyckades ej attrapera nutidsfranskans lätta gråce, om hon ock förstod att göra solidare egenskaper gällande; — man fann hennes böcker hårdlästa. I sin nuvarande ställning har hon väl onekligen mycket anseende: känd sak är naturligtvis, att hennes revue har afgjordt rationalistisk karaktär.

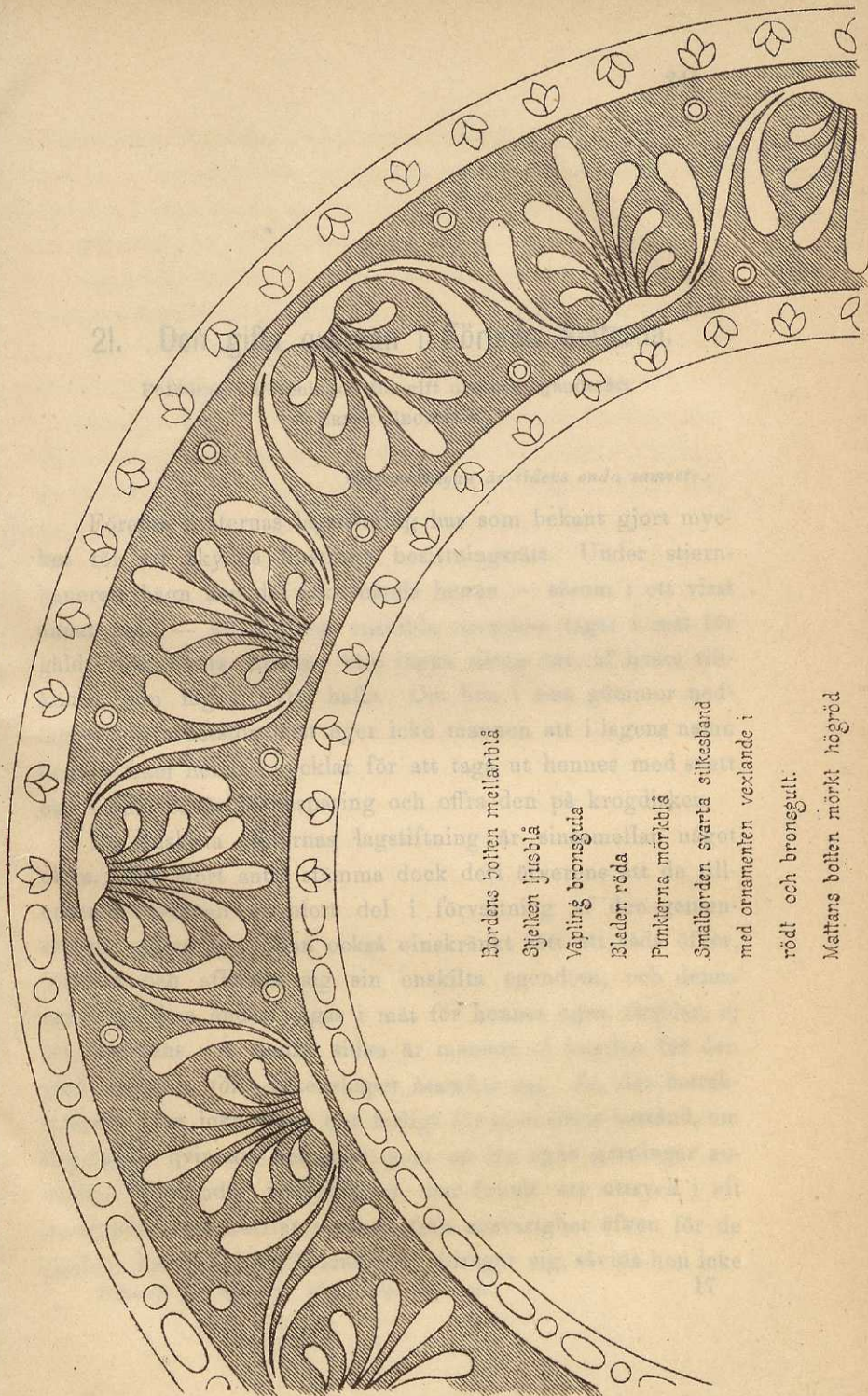
»Några framstående nyare författarinnor hade mina vänner icke att uppgifva.»

Mönster.

Vi meddela här det andra af de mönster, som benäget skickats oss af utgifvaren af det berömda verket öfver finsk ornamentik. Den verksamhet för tillvaratagande af den finska folkslöjdens alster, af hvilken detta verk är en gren, lärer fullföljas med osparadt nit och gifva rika resultat, samt, hvad som kanske är viktigast, *åtföljas af trägna och grundliga studier*. Om möjligt skola vi i ett följande häfte meddela något af hvad härmed vunnits och *hvad deraf kan vara att lära för våra slöjdvänner i Sverige*. Det här meddelade vackra bottenmönstret kan utan svårighet återgifvas på vanlig brodérduk eller i opphemta väf, om man bestämmer antalet par eller stygn i grundtypen till 3 eller 5 eller 7 m. m. allt i mån som man vill hafva mönstret stort. Färgställningen lärer återgifva de äldsta färger, som brukats inom målarekonsten, och har här säkerligen frambringats medelst de färgämnen, hvilka forntidens qvinnor voro så skickliga att aflocka löf och lafvar i skogen. För vår smak torde mönstret tilltala mera i rödt eller blått, eller båda färgerna, på oblekt eller halmfärgad botten. Det kan af mönstervan hand lätt upplösas i ränder, eller tillökas med en lämplig bård och är användbar till matta, bordduk, täcke, nattsäck, resfilt och reskudde, m. m.

Vårt andra mönster återgifver en af Handarbetets vänners mycket omtyckta *lamphattsmodeller* i grekisk stil, med plattsöm i silke på kläde. Påbörjade arbeten med båda mönstren requireras hos Handarbetets vänner.

Bordens botten mellanblå

Sjelken ljusblå

Vapling bronsgul

Bladen röda

Punkterna mörkblå

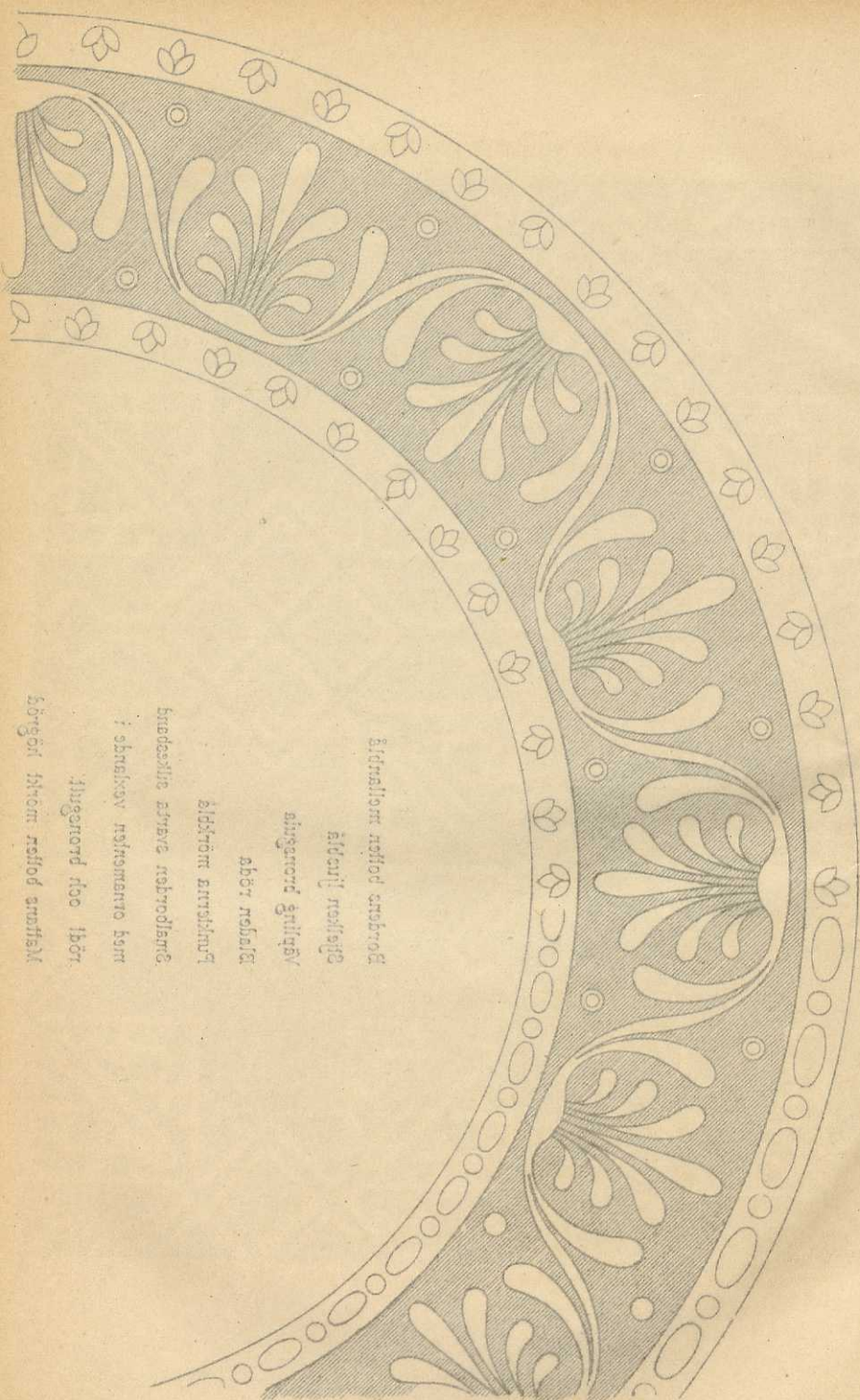
Smalborden svarta silkesband

med ornamenten vexlande i

rött och bronsgult.

Mattans botten mörkt högröd

Mönster till lampmatta i grekisk stil, plattsöm i silke.

Edinburgskaya shkola

skolnitsy

skolnitsy

skolnitsy

skolnitsy

skolnitsy

skolnitsy

skolnitsy

skolnitsy